هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی بۆچی؟! ئیسلامی سیاسی و ترس لە شۆڕشی پرۆلیتاری.. موئەیەد ئەحمەد

ماوەیەکە ڕەوت و حزبە دەسەڵاتدارەکانی ئیسلامی سیاسی شیعە لە عێراق، بە تایبەتی ئەوانەی هاوپەیمانن و گردبونەتەوە لە بلۆکی “چوارچێوەی هەماهەنگی”دا، بەهەموو توانایانەوە خەریکی زیندووکردنەوەی پڕۆژەی یاسای جەعفەرین، کە عەبدولعەزیز حەکیم، باوکی سەرۆکی ڕەوتی حیکمەی ئێستا، عەمار ئەلحەکیم، ساڵی (٢٠٠٤) پێشنیاری کرد، بەڵام بە بەرگێکی نوێ و بە ناوی پڕۆژەی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی ژمارە (١٨٨) کە لە ساڵی (١٩٥٩)وە کاری پێدەکرێ.

خوێندنەوەی دووەم بۆ پرۆژەی هەموارکردنەوەکە چەند ڕۆژێک لەمەوبەر لە پەرلەمان، لە (١٦)ی ئەیلولی (٢٠٢٤)دا، لە ڕێگەی ڕێککەوتن و فێڵ و تەڵەکەی پەرلەمانییەوە، کە لە ڕژێمی سیاسی دوای (٢٠٠٣)وە باو و نۆرماڵە، بەڕێوەچوو، و ئەمەش بەبێ گوێدانە هەموو ئەو ناڕەزایەتییە بەربڵاوە و شەپۆلی توڕەیی جەماوەری لەدژی ئەم هەموارکردنەوەیە. بەم شێوەیە ئەم ڕەوتانە و هاوپەیمانەکانیان هەنگاوێکی دیکەیان لە جێبەجێکردنی هەمواری یاساکەدا هەڵگرت و بەمەش پێداگریان کردەووە لەسەر ئەنجامدانی تاوانێکی گەورە بەرامبەر ژنان و منداڵانی عێراق.

ئەو کەسەی لە بری “چوارچێوەی هەماهەنگی” دەستپێشخەریی کردووە و پڕۆژەکەی پیشکەش کردووە، پەرلەمانتارێکە بە ناوی (ڕائید ئەلمالیکی) کە مێژوویەکی خراپی هەیە لە ژیانی سیاسی تازەی عێراقدا. ناوبراو سەر بەو هێزانەی دژە شۆڕشی ئیسلامییە کە کاریان کرد بۆ لەباربردنی ئامانجەکانی (ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩)، و بەسەر خوێنی زیاتر لە (٨٠٠) ژن و پیاوی ڕاپەڕیوی قوربانیانی سەرکوتی دەسەڵات و میلیشیاکان، خۆیان پەڕاندەوە بۆ ناو پەرلەمانی ئێستا لە ژێر ناوی لیستی “سەربەخۆکان”.

سەبارەت بە پڕۆژەی هەموارکردنەوەی یاساکە پرسیار زۆرن، لەوانە:
بۆچی ئەم هەموو پێداگرییە دەکرێ لەلایەن ڕەوت و حزبەکانی ئیسلامی سیاسییەوە، بەتایبەتیش لەلایەن “چوارچێوەی هەماهەنگی”یەوە، بۆ

تێپەڕاندنی؟ و بۆچی بە تایبەتی ئەمڕۆ؟ وە بەرژەوەندی ئەم هێزانە چییە لە تێپەڕاندنی ئەم هەموارکردنەوەیەدا؟ لەکاتێکدا وڵات و ناوچەکە بە قەیرانێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی گەورەدا تێدەپەڕێت.

یەکێک لە وەڵامە باوەکان ئەوەیە کە یاسای باری کەسێتی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی (١٩٥٩) کە لە ئێستادا لە کاردایە، گرێیەکی (عُقدة) ئایدیۆلۆژی و سیاسی بۆ ڕەوتی ئیسلامی سیاسی شیعە پێکدەهێنێت، و مەحاڵە ڕەوتی سیاسیی دەسەڵاتدار لە وڵاتدا بێدەنگ بێت لێی، ئەویش لە بەر ئەوەی کە ئەمەیان پێویستە و گرێینی بە یاسای جەعفەری یان هەموارکردنەوەی دەبێتە هۆی قووڵکردنەوەی کۆیلەکردنی ژنان و منداڵان، کە یەکێک لە گرنگترین پایەکانی ئیسلامی سیاسی پێکدەهێنن بە درێژکردنەوەی کۆنترۆڵی خۆی بەسەر جەماوەردا، و بە چەسپاندنی تائیفەگەری کە ئەمەش یەکێکە لەو پایانەی کە لەسەری بنیات نراوە.

ئەم وەڵامە لەلایەن هەندێکی ترەوە تەواو دەکرێت بەجەختکردنە سەر ئەوەی کە ئامانجی پرۆژەکە تاکتیکێکی سیاسییە بۆ سەرقاڵکردنی خەڵک و دوورخستنەوەی سەرنجیان لەو سەختییە ئابووری و قەیرانە کۆمەڵایەتیانەی کە لە ئەنجامیدا زۆرینەی جەماوەر دەناڵێنێت بەدەستیانەوە، هەروەها ڕەنگە هەندێکی دیکە بڵێن مەبەست لە هەموارکردنەوەکە هەڵبڕینی شمشێری یاسای جەعفەرییە بۆ پەردەپۆشکردنی ئابڕووچوونە (فەزیحە) داراییە نوێیە ئاشکرابووەکانی تاڵانکردن و دزیکردن لەلایەن هێزە ئیسلامییە سیاسییە دەسەڵاتدارەکانەوە.

لەم جۆرە وەڵامانە ڕەنگە درێژە بکێشن، کە لە بنەڕەتدا بابەتین، و ئاماژە بەوە بدەن کە دوژمنایەتیکردنی ئاشکرا و ڕەگداکوتراوی ئیسلامییەکان بەرامبەر بە ژنان بەڵگە نەویستە و هۆکارێکی هەموارکردنەوەکە پێکدەهێنن، یان باس لەو ئیمتیازاتانە بکەن کە تێپەڕاندنی ئەم هەموارکردنەوەیە دەیڕەخسێنێت بە توێژگەلێکی کۆمەڵایەتی لە ناو سیستەمی مەلا و فەقێیەکان، و ڕیزێکی دوورودرێژی خێڵێکی دەوڵەمەند کە پێویستیان بە تێرکردنی ئارەزووە سێکسییەکانیان هەیە و دەیانەوێت دەستیان ئاوەڵا بێت بە هاوسەرگیری دووەم و سێیەم و چوارەم و فەزیحەکان و تاوانەکانی تریان بە دژی ژنان. وە لە کۆتاییدا، کە مەرج نییە دوا وەڵام بێت، باس لەوە دەکرێت کە پێشنیارکردنی پڕۆژەی هەموارکردنەوەکە پەیوەستە بە بەرژەوەندیی هەڵبژاردنی لایەنە ئیسلامییەکان لە بەدەستهێنانی دەنگی کۆنەپەرستان و کۆنەپارێزان لەناو جەماوەردا.

گومانی تێدا نییە کە هەر یەکێک لەم وەڵامانە هۆکاری بابەتیی خۆی هەیە، و لە ڕاستیدا لایەنێکی ئەم سیاسەتە و هەوڵەکانی هەموارکردنەوەی یاساکە دەردەبڕێت، بەڵام واقیعەکە ئەوەیە کە ئەم

وەڵامانە لە بازنەی ئایدۆلۆژیای ئیسلامی سیاسی، و سیاسەتە تاکتیکییەکانی، و میکانیزمەکانی چەسپاندنی دەسەڵاتەکەی وەک بزووتنەوەیەک، دەرناچن، چونکە لە سەرخاندا دەمێننەوە بەبێ ئەوەی بگەنە جەوهەر و بنەمای ماددی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، و بەم پێیەش ستراتیژی ئەم سیاسەتە؛ واتە بە دەستنیشانکردن و ڕەخنە لە بەرژەوەندی چینایەتی سەرمایەداری و ستراتیژی سیاسی چینایەتی بۆرژوازی دەمێنێتەوە کە ئەم سیاسەتە نوێنەرایەتی دەکات و لە پشتیەوە وەستاوە.
قەتیسکردنی ڕەخنە لە خولگەی سیاسەت و ئایدۆلۆژیا و پراکتیکی سیاسی و تاکتیکی بزووتنەوە ئیسلامییە سیاسییە دەسەڵاتدارەکان، کە هەڵگری ئایدۆلۆژیای ئیسلامی تائیفیین، و خولانەوە لە دەور و چوارچێوەی ئەم چەمک و تێڕوانین و میکانیزمانەی دووبارە بەرهەمهێنانەوەی کۆنترۆڵی ئەم ڕەوتانە، بەبێ ئەوەی پەیوەست بکرێنەوە بە بنەمای ماددی چینایەتی، و بەبێ پێدانی ناوەڕۆکی سیاسی چینایەتی پرۆلیتاری و دەوڵەمەندکردنیان پێی، وا دەکات کە ڕەخنەکە لە چوارچێوەی ڕەخنەی بۆرژوازی لیبڕاڵ-عەلمانی و مەدەنی و ڕەخنەی فێمینیستی لیبڕاڵ لەم سیاسەتە، دەرنەچێت. وە ئەمە بەخۆی ڕێگری دەکات لە گرتنەبەری دیدێکی ڕوونی سیاسی و فیکریی پرۆلیتاری، و بەرجەستەکردنی ڕەخنەی سۆشیالیستی پرۆلیتاری بەرامبەر بەو سیاسەت و ستراتیژیانەی کە بۆرژوازی دەسەڵاتدار پێشنیاری کردوون و بەم شێوەیەش بەشدار دەبێت لە لاوازکردنی بەرپەرچدانەوەی شۆڕشگێڕانە بە ئەم سیاسەتە، و تەنانەت لاوازکردنی بزووتنەوەی ناڕەزایەتی ئێستا لە بەرامبەر هەموارکردنەوەی یاساکەدا.

ڕەخنەی مارکسیستی و پێگەی چینایەتی ئیسلامی سیاسی

یەکەم مەرج بۆ ڕەخنەی مارکسیستی لەم سیاسەت و هێرشە دوژمنکارانەیەی ئیسلامییەکان دژی ژنان و منداڵانی عێراق ئەوەیە کە ڕەخنەیەکی ماددی بێت، هەر بەمپێیەش ڕەخنەیەکی چینایەتی بێت، و لە پێگەی پرۆلیتاریا و زەحمەتکێشان و ژنانی چەوساوەوە هەڵقوڵا بێت. دەرخستنی جەوهەر و سروشتی ئەم سیاسەتە و ئەم پێداگرییە لەسەر تێپەڕاندنی پڕۆژەی هەموارکردنەوەکە پەیوەستی بە ڕوونکردنەوەی ئەو بنەما ماددییە هەیە کە ئیسلامییەکان ناچار بەوە دەکات کە پڕۆژەیەکی لەو شێوەیە پێشنیار بکەن، هەروەها پەیوەستی بە دەستنیشانکردنی ئەو پەیوەندییەش هەیە کە هەموارکردنەوەکە هەیەتی بە خەباتی چینایەتی و ڕەوەندی شۆڕشی سۆشیالیستی پرۆلیتاریا لە عێراق و هەرێمدا.

ڕەنگە ئەم ئەنجامگیرییە سەیروسەمەرە بەتەبەرچاو و وەک "کەمکردنەوەگەرایی" ئابووری (ڕیدەکشنیزم) و چینگەرایی و دوورکەوتنەوە لە جەوهەری مەسەلەکە دەرکەوێت؛ واتە وەک دوورکەوتنەوە دەرکەوێت لە جەخت لەسەر چەوساندنەوەی ژنان و منداڵان و چەسپاندنی تائیفەگەری لەڕێگەی ئەنجامدانی ئەم هەموارکردنەوەیە، و ڕەنگە بە چاوپۆشیکردنی "واقع" هەژمار بکرێت، لەلایەن ئەوانەی کە پێیانوایە حوکمڕانی ئیسلامییەکان یانی حوکمڕانییان وەک ئیسلامییەکان، و هیچی تر، ئەمەش یانی ئیسلامییەکان سیاسەتمەداری چینێکی کۆمەڵایەتی دیاریکراو نین، کە ئەویش بۆرژوازییە، بەڵکو ئایدیلۆگ و سیاسەتمەداری دواکەوتوو و کۆنەپەرست و تائیفی و میلیشیایی و دەرەوەی چینەکان، وەک ئەوەی لە ئاسماندا هەڵواسرابن و لە دەرەوەی ئەو ژینگە ماددی و ئابووری و کۆمەڵایەتییەدا بن کە تێیدا گەورەبوون و بوونی خۆیان لە پەیوەند پێوەی درێژە پێدەدەن.

بە کەمێک بیرکردنەوە نادروستی ئەو بۆچوونە ناڕاستانە دەردەکەوێت و ئەوە ڕوون ئەبێتەوە کە سیاسەتمەداری ئیسلامی بۆیە سیاسەتمەدارێکی ئیسلامییە، چونکە لە سەرووی هەمووشتێکەوە سیاسەتمەدارێکی بۆرژوازییە نەک بە پێچەوانەوە. ئەو بەرگریکارە لە سەرمایە و خاوەندارێتی سەرمایەداری، و دەچێتە ناو گۆڕەپانی سیاسەتەوە وەک خۆی چۆنە ئەوەها، واتە وەک بەرگریکارێک لە خاوەندارێتی سەرمایەداری و پایە "ئایینی" و "ئەخلاقی" و پێداویستییە سەرکوتگەرییەکانی لە بەرامبەر چینی چەوساوەدا.

ئەگەر بمانەوێت هەموو ئەمانە زیاتر شیبکەینەوە، دەڵێین کە ڕەوتە ئیسلامییە سیاسییەکان کاتیک کە پێیان ناوەتە ناو ژیانی سیاسی کۆمەڵگا هاوچەرخەکانەوە، ئەرکێکی سیاسی چینایەتی سەرمایەداریان لە ئەستۆگرتووە و ئەنجامی دەدەن، یان بە واتایەکی تر، ئەوان ڕەوتی بۆرژوازین و ئەرکێکی تایبەتیان هەیە؛ کە پاراستنی سەرمایەداری و بەرژەوەندی گشتی سەرمایەیە، واتە بەرژەوەندی گشتی بۆرژوازی وەک چینێک لە بەرامبەر پرۆلیتاریا و سۆشیالیزمدا. ئەمەش ڕێک پێچەوانەی ئەو باوەڕەیە کە ئیسلامی سیاسی وەک بزووتنەوەیەکی سیاسی ئایدیۆلۆژیکی هەر تەنها ئیسلامی لە قەڵەمدەدا کە گوایا ژیانی خۆی لە دەرەوەی چینەکان درێژە پێدەدا، واتە ئەو باوەڕەی کە ئەو واقیعە لەبەرچاو ناگرێ کە ئەوە بەرژەوەندییە گشتییەکانی سەرمایە، و زەروورەتی پاراستنی سەرمایەدارییە لەبەرامبەر شۆڕشی سۆسیالیستیدا، لە سەردەمی سەرمایەداریی ئیمپریالیستی هاوچەرخدا، کە لە قەیراندایە و پڕە لە دژایەتی، وایکردووە و ئیستاش وادەکات کە ئەم بزووتنەوە ئیسلامیانە جێگەیان هەبێت لە دەروونی سیستەمی

سەرمایەداری جیهانی و ململانەی چینایەتی جیهانی نێوان کار و سەرمایەدا.

بەم پێیە، ڕەوتی ئیسلامی سیاسی هەر لە سەرتاوە وەک بوونەوەرێکی چینایەتیی هاتە ناو جیهانی سیاسەت و خەباتی چینایەتییەوە، و ئەرکێکی چینایەتیی گشتیی بۆرژوازی بەخۆسپاردووە، ئەویش؛ نوێنەرایەتیکردنی بەرژەوەندییە سیاسییە گشتییەکانی سەرمایەیە لە بەرامبەر چینی کرێکار و توێژە بێبەشکراوەکان لە خاوەندارییەتی، و لە بەرامبەرخەباتی سۆسیالیستی ئەم چینەدا، واتە بەجێگەیاندنی ڕۆڵی خۆی کە پەیوەستە بە ستراتیژی سیاسی گشتی بۆرژوازییەوە لە نیو ململانەی چینایەتی ناو کۆمەڵگاکاندا، نەک تەنیا بەجێگەیاندنی ڕۆڵی خۆی وەک نوێنەری بەرژەوەندییەکانی بلۆکێکی دیاریکراوی بۆرژوازی.

ئەمەش دەمانگەیەنێتە ئەو ئەنجامەی کە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی سیمای چینایەتی خۆی، وەک بزووتنەوەیەک و ڕەوتێک، لە ڕێگەی پرۆسەیەکی وردە وردە و کەڵەکەبووەوە بەدەست نەهێناوە کە تێیدا سەرکردەی حزبەکانی و چالاکوان و نوێنەرانی، چ لە دەسەڵاتدا بن یان لە دەرەوەی دەسەڵات، ببنە توێژێکی بورژوازی بە ئەوەی ئەم ڕۆڵە سیاسییە ستراتیجی و چینایەتییە بۆرژوازییە بگێڕن، بەڵکو هەر لە سەرەتای سەرهەڵدانییەوە ئیسلامی سیاسی تایبەتمەند بووە بەم کارەکتەرە سیاسییە چینایەتییە بورژوازییەوە.

لێرەدا پێویستە جیاوازی بکەین لە نێوان ئیسلامی سیاسی وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی، و ڕەوتێکی سیاسی بۆرژوازی، و بوونەوەرێکی چینایەتی، و لە نێوان ماددەی مرۆیی و ژینگەی کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووری و نەریت و یاسا کۆنەپەرستەکان و بیروباوەڕ ئایینی و تائیفییە مەزهەبییەکان کە لە کۆمەڵگا و وڵاتێکی دیاریکراودا هەن، و یارمەتی ئەم ڕەوتە دەدەن لە باوەشیاندا گەشە بکات. بوونی چینایەتی ئیسلامی سیاسی و ڕۆڵگێڕانی خۆی لە پاراستنی سیستەمی سەرمایەداریدا بە مانای دابڕانی ئەو نییە لەو ژینگەیەی کە تێیدا پەرەی سەندووە، بەڵکو بە پێچەوانەوە بەمانای پەرەپێدانی پەیوەندییەکەیەتی لەگەڵ ئەم ژینگەیە و بەرهەمهێنانەوەی لەسەر ئاستێکی باڵاتر و بەرفراوانتر و وێرانکەرترە لە پێشوو. ئەمەش کە ئەمە لە جیهانی ئەمڕۆدا دەیبینین و بە شێوەیەکی ئەزموونی هەستی پێدەکەین لە هەرکوێ کە دەستی ئیسلامی سیاسی گەیشتبێتە و دەستی بەسەر دەسەڵاتدا گرتبێت.

سەبارەت بە بەجێگەیاندنی ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی وەک پارێزەری سەرمایە و سیستەمی سیاسی بۆرژوا-ئیمپریالیستی، ئەمە بەشێوەیەکی ئەزموونی هەستی پێدەکەین، و لە پاڵپشتیی بۆرژوازی ئیمپریالیستی جیهانی بە ئەم ڕەوتە و هاوپەیمانییەتیی لەگەڵیدا وەک حزب، و ڕژێم و نەریتە

سیاسیە نیوفاشیەکاندا کە ئامادەن ئەم ڕۆڵە کۆنەپەرستانە و دژە شۆڕشە ئەنجام بدەن، دەبینیین. پاڵپشتیی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا لە (خومەینی) و ئیسلامییەکان لە بەرامبەر شۆڕشی ئێران لە ساڵی (١٩٧٩) و پاڵپشتیکردنی (موجاهدین) و (قاعیدە) و (تاڵیبان) لە ئەفغانستان و پاشان (داعش) و هێزە تیرۆریستییەکانی دیکە بە جێبەجێکردنی سیاسەتەکانی ئەم هێزە ئیمپریالیستانە، بەڵگەی ڕوونن بۆ ئەم ڕۆڵەی کە ئیسلامی سیاسی دەیگێڕێت.
جگە لەوانەش، هاوپەیمانی ئیمپریالیزمی جیهانی، نەک هەر تەنها ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا، لەگەڵ بزووتنەوە دەسەڵاتدارەکانی ئیسلامی سیاسی و ناسیۆنالیستە ئیسلامییەکان لە زۆریک لە وڵاتان، بەڵکو تێکەڵبوونی ئیمپریالیزمی دەرەوەی ڕۆژئاواش لەگەڵیان، وە دەیان نموونەی تر لە بەهێزکردنی ئەم هێزە کۆنەپەرستە (کە ئیسلامی سیاسیە) بۆ ئەنجامدانی سیاسەتی ئیمپریالیزم لەوڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و وڵاتانی عەرەبیدا، هەموو ئەمانە بەڵگەی یەکلاکەرەوەن بۆ ئەم پەیوەندیە ئۆرگانیک و ستراتیژە سیاسیەی ئیسلامی سیاسی لەگەڵ بۆرژوازیی جیهانی و بەرژەوەندییەکانی سەرمایە و پاراستنی.
هەر لەم ڕاستایەدا، هاوپەیمانی ئەمریکا و ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا لەگەڵ بزووتنەوە ئیسلامییە سیاسییە شیعەکان لە عێراق و تەنانەت دامەزراندنی سیستەمی سیاسی ئیسلامی تائیفی و ناسیۆنالیستی لەو وڵاتەدا دوای شەڕی عێراق و داگیرکردنی لە ساڵی (٢٠٠٣)، بەرجەستەکردنی ئەم پەیوەندیە ئۆرگانی و ستراتیژییەی نێوان هەردوو لایەنەکەیە.
ئەمەش دەمانگەیەنێتە خاڵێکی تر و بابەتێکی تری پەیوەندیدار، ئەویش ئەوەیە کە ئەو پێگەیەی ڕەوتە ئیسلامییە سیاسییەکان هەیانە، و ڕۆڵێک کە دەیگێڕن، لە بواری ململانێی چینایەتی لەناو کۆمەڵگاکاندا، لەچوارچێوەی هەمان بوارەکانی ئەم ململانێی و ڕەوەندەکەی و داینامیکییەکەیدا شکڵ دەگرێ و کریستاڵێ دەبێ، و هەر بەم پێیەش لە ڕیگەی ئەو پێگە بۆرژوازیانەی بەرگریکردن لە سەرمایەدارییەوە کە ئەم ڕەوتانە هەیانە و ئەو ڕۆڵەی کە لەم بوارە تایبەتەدا دەیگێڕن، دیاردەکرێ، دیارە وەک یەکێک لە بەدیلەکانی بۆرژوازی بەڕووی شۆڕشی سۆسیالیستیدا، واتە وەک ئەڵتەرناتیفێک لەسەر ئاستی ڕژێمی سیاسی و ئایدیۆلۆژی کاریگەر لەبەرامبەر پرۆلیتاریا و شۆڕشی سۆشیالیستیەکەیدا. ئەمەش پێگەیەکە کە تەتبیق دەبێ بەسەر هەموو جۆرەکانی ئیسلامی سیاسی و باڵە جۆراوجۆرەکانی، هەر لە ڕەوتە تیرۆریستی و نیوفاشیستیە ڕەنگاوڕەنگەکانیەوە تا دەگاتە ڕەوتەکانی ئیسلامیی سیاسی شیعە و سوننەی دەسەڵاتدار و “ئۆپۆزیسیۆن”، کە سیستەمی نێودەوڵەتی

بۆرژوازی بە فەرمی دانی پێداناون.
سەرقاڵبوون بە وردەکاریییەکانی پۆلێنکردنی پایەی کۆمەڵایەتی ئەم بزووتنەوە ئیسلامییانە و باڵە جۆراوجۆرەکانیان، و ژماردنی پێکهاتەی ئەم پایانە لە چین و گروپە کۆمەڵایەتییەکانی کە لێی پێکهاتوون و پۆلێنکردنیان بە شێوازی ماوتسی تۆنگ و چەپی پۆپۆلیستی، ڕێبازی مارکسیستی نییە بۆ شیکاری، و کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕ ناباتە سەر پێناسەکردنی ناوەڕۆکی سیاسی و تایبەتمەندی بنەڕەتی ئیسلامی سیاسی و ڕۆڵی سیاسی ستراتیژی لەدژی پرۆلیتاریا و شۆڕشی ڕزگاریخوازنەی. ئەوەی لە بنەڕەتدا بۆ کۆمۆنیستێک پێویستە، دیاریکردنی پێگەی چینایەتیی ئیسلامی سیاسییە لە چوارچێوەی کۆی گشتی (كلية) خەباتی چینایەتی و ململانێی نێوان چینەکاندا لەسەر چارەنووسی سیاسی کۆمەڵگە، و هەروەها گرتنەبەری هێڵی ستراتیژی چینایەتی پرۆلیتاری و سۆسیالیستییە بەرامبەر ئەم ڕەوتانەی ئیسلامی سیاسی.
لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی وردەکاریییەکانی پایەی (بنکەی) جەماوەریی ئیسلامیی سیاسی پێویستە بۆ ئەوەی تاکتیکی سیاسی شۆڕشگێڕانەی کۆنکریت و دروست و کاریگەر لەلایەن کۆمۆنیستە شۆڕشگێڕەکانەوە بگیرێتەبەر تا ڕووبەڕووی ئەو ڕەوتە ئیسلامییانە ببنەوە، چ لە ئاستی ناوخۆیی یان ناوچەییدا، و بۆ ئەوەی هۆشیاری سیاسی چینایەتی سەربەخۆی پرۆلیتاری لەناو جەماوەری خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشدا، کە زۆرینەی ئەم بنکە کۆمەڵایەتییە پێکدەهێنن، بەرەو پێشبەرن، و هەر لەم ڕاستایەشدا خەبات بکەن بۆ ڕزگاربوونیان لە خۆشباوەڕییەکانیان لەبەرامبەر ئەم ڕەوتانەی ئیسلامی سیاسیدا، بە ئامانجی بەدەستهینانی سەربەخۆیی چینایەتی سیاسی و ڕێکخراوەیی پرۆلیتاری. با نموونەی پایەی کۆمەڵایەتی دوو باڵی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی شیعە لە عێراقدا لەبەرچاو بگرین کە بریتین لە ڕەوتی سەدر و "چوارچێوەی هەماهەنگی" کە ڕەنگە یارمەتیدرمان بێت بۆ ڕوونکردنەوەی مەسەلەکە.
ڕەوتی سەدر لە ناو بۆرژوازی گەورە و مامناوەنددا پایەیەکی کۆمەڵایەتی هەیە، بەڵام بە شێوەیەکی سەرەکی پایە کۆمەڵایەتیەکەی لەناو بورژوازی بچووکدا، کە لەڕووی ئابوورییەوە تێکشکاوە، و لەناو خەڵکی زەحمەتکێش و هەژار و بێبەشی شار و لادێکاندایە. لە بەرامبەردا، ئەو هێزانەی لە "چوارچێوەی هەماهەنگی"دا کۆبوونت□وە کە ئێستا حوکمڕانی وڵات دەکەن، لە دابڕاوترین ڕەوت و باڵەکانی ئیسلامی سیاسین لە جەماوەری کرێکاران و زەحمەتکێشان و هەژاران، و زۆربەی پایەکانیان جگە لە توێژە هەژارەکان کە لە دامودەزگا ئەمنییەکان و میلیشیا حزبییەکانن، لە توخمە خاوەن نفوزەکان و

بۆرژوازی گەورەی کۆنەپەرست و خێڵەکان و وەکیلەکانیان (الزبائينية) پێکهاتووە، بەڵام ئەم باڵ و ڕەوتەی ئیسلامی سیاسی حوکمی وڵات ئەکات و ئەرکی چینایەتی بۆرژوازی گشتی خۆی ئەنجام دەدات، وەک چۆن ڕەوتی سەدر کاتی خۆی کاربەدەست بوو و ئەم کارەی ئەکرد پێش ئەم دەورە پەرلەمانییە.

بۆیە ناسینی پێگە و ڕۆڵی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەم ڕەوتانە لە گۆڕەپانی خەباتی چینایەتیدا، تەنیا بە دەستنیشانکردن و تەشخیسکردنی پێگەی چینایەتی ئەم ڕەوتانە و حیزب و سەرکردەکانیان و کادرەکانیان و بەرنامەکانیان دەکرێت ئەویش لەجەرگەی هەمان ئەم ململانێیە بەردەوامەی نێوان پرۆلیتاریا و بۆرژوازیدا، و بەوەی کە تا چەند ئەم ڕەوتانە نوێنەرایەتی بەرژەوەندییە گشتییەکانی بۆرژوازی وەک چینیک و سەرمایەداری وەک سیستەم، دەکەن، لەبەرامبەر پرۆلیتاریای سۆشیالیستیدا، ئەمەش یانی زانینی ڕۆڵ و وئەرکیان لە ڕووبەڕووبوونەوەیاندا بەرامبەر شۆرشی سۆشیالیستی لەهەر وڵاتێکدا و ڕێگریکردن لە گەشەسەندنی.

بەم پێیە، وەک لە سەرەوە جەختمان لەسەر کردۆتەوە، ئەوە هەڵەیە کە پایەی جەماوەری پرۆلیتاریانەی بەشێک لەو ڕەوتانە، لە فیکرماندا تێکەڵ بکەین لەگەڵ پێگەی سیاسی و هێڵی سیاسیی سەرکردەکانیان و بەرنامەی سیاسی و ئایدیۆلۆژیی فاشیستیانەیان لە دژی کۆمۆنیزم و ڕزگاری مرۆڤ. هەرکەسێک لە چەپ، بە بەشێک لە چەپەکانی ڕۆژئاواشەوە، ڕەوایی بە ئیسلامی سیاسی بدات لەسەر بنەمای کاریگەرییە کۆمەڵایەتییەکەی لە نێو خەڵکی زەحمەتکێشدا، ئەوا چاوی لەم فاشیزمە لادەدات کەقاڵبووە بە گیانی دوژمنایەتیکردنی کۆمۆنیزم و ڕزگاری چینی کرێکار، و ڕزگاری ژنان لە کۆیلایەتی. ئەم جۆرە پاساوانە تەنها لەگەڵ ئەو بزوتنەوە ناسیۆنالیستی و لیبراڵانەدا تەبایە کە بە زارەکی باس لە سۆشیالیزم دەکەن، بەڵام بەکردەوە بەرگری لە هەموو ئەو شتانە دەکەن کە کۆنەپەرستییە لە پێناوی خزمەتکردنی ئاسۆی سیاسی خۆیان، و سیاسەتە ناسیۆنالیستی و ئیسلامییە – ناسیۆنالیستییە بۆرژوازییەکانیان، کە لایەنگرییە لە ئیسلامی سیاسی.

ڕەخنە لە سیاسەتە بۆرژوا ئیسلامییەکان بەجیا لە ڕۆڵی ئەوان سەبارەت بە لەباربردنی بزووتنەوەی سیاسیی سەربەخۆی پرۆلیتاریا و بەرگرتن بە کۆمۆنیزم و شۆڕشی سۆسیالیستی، وەک ڕەخنەیەکی شکڵی و دوور لە ڕاستی دەمێنێتەوە، و لە دوا شیکردنەوەدا ڕەخنەیەک دەبێت لە چوارچێوەی ئاسۆی سیاسی بۆرژوازی و جیهانبینی بۆرژوازی و ڕەوتە ناسیۆنالیستی و لیبڕاڵ و عەلمانییەکانی.

سیاسەتی ڕەوتەکانی ئیسلامی سیاسی شیعە لە عێراقدا بە سەپاندنی

هەرچی زیاتری کۆیلایەتی بەسەر ژنان و منداڵاندا، لەڕێگەی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتیەوە، پەیوەندی ڕاستەوخۆی هەیە بە ئیفلیجکردنی وزەی شۆڕشگێڕانەی پرۆلیتاریا لە عێراق و دابەشکردنی ڕیزەکانی لە ڕێگەی یاساکانی دەوڵەت و بەکارهێنانی تەواوی دەسەڵاتی یاسایی بۆ قووڵکردنەوە و فراوانکردنی ئەم دابەشبوون و ناتەبایی بوونە لەناو ڕیزەکانیدا. ئەڵبەتە ئەمەش لەسەر بنەمای ئەو جیاکاری و ستەمکارییە ڕەگەزییەی کە لە نێو ڕیزەکانی ئەم چینەدا هەیە و بووە، و بەرهەمهێنانەوەیان بە شێوەیەکی گشتگیرتر و کوشندەتری وەها کە ئەم چینە بە دەیان ساڵ لە ژێر بارگرانییەکانیدا دەرنەچێ، ئەگەر نەتوانێت بە خەباتی شۆڕشگێڕانەی خۆی فڕێان بداتە زبڵدانی مێژووەوە. فراوانکردنەوەی تائیفەگەری لەسەر ئاستی کۆمەڵگا، و تێکڕماندنی زیاتری پەیکەرەی کۆمەڵایەتی و مەدەنی دانیشتوانی وڵات، لە ئەنجامی تێپەڕاندنی ئەم هەموارکردنەوەیە، ئاکامێکی دڵنیای ئەم ستراتیژە سیاسییە کۆنەپەرستانەیە بە لێدانی بزوتنەوەی کرێکاری و بزووتنەوەی سۆسیالیستی و ئاستەنگ دانان لە بەرامبەر گەشەسەندنی ڕەهەندی قەیرانی شۆڕشگێڕانە لە وڵاتدا.

ئەمڕۆ دوای زیاتر لە بیست ساڵ لە بەردەوامبوونی پرۆسەی سیاسی و ڕژێمی حوکمڕانی ئیسلامی و ناسیۆنالیستی لە عێراق، ئەم ڕەوتانە سەرەڕای ئەوەی توێژێکی بەرژوازی پێکدەهێنن لە کۆی چینی بەرژوازی لە وڵاتدا، و بلۆکێکی سیاسی پەرلەمانی خاوەن میلیشیان، خۆشیان وەک توێژێکی بورژوازی گەورە جێگیر کردووە لە ڕێگەی گەندەڵیی دارایی و ئیداری و تاڵانکردنی سەروەت و سامانی کۆمەڵگاوە.

بەهەرحاڵ، لە ڕووی ئەو ئەرکە کۆمەڵایەتی و چینایەتییەی کە ئەم توێژە ئەنجامی دەدات، نوێنەرایەتی بەرژەوەندی گشتی بەرژوازی و بەرژەوەندییەکانی جوڵەی سەرمایە لە عێراقدا دەکەن.

ئەگەر جیاوازی هەلومەرج و سەردەم و کات لەبەرچاو بگرین، ئەوەی مارکس لە کتێبی “خەباتی چینایەتی لە فەرەنسا” لە نێوان ساڵەکانی (١٨٤٨-١٨٥٠) وتوویەتی سەبارەت بە “بانکدارەکان”، “لایەنگرانی پاشایەتی و شەرعیەتخوازەکان” و “کۆماریخوازانی بەرژوازی”، بەسەر ئەمانیشدا ڕێکدەتەوە، کە چۆن ئەوان “تویژی” بەرژوازی و “بلۆکی پەرلەمانی” بوون، بەڵام لە ڕێگەی هەوڵەکانیان بۆ دامەزراندنی “کۆماری بەرژوازی” لە فەرەنسا، واتە “فەرمی دەوڵەت” کە لەگەڵ “بەرژەوەندی چینایەتی گشتی بەرژوازی”دا بگونجێت، ئەم “ئەرکە چینایەتییە گشتییەی بەرژوازییان”، ئەنجامداوە. ئەم توێژە گەورە بەرژوازییە لە عیراق بە جێبەجێکردنی یاسای باری کەسێتی، ئەو شتە بەدەست دەهێنێت کە جوڵەی سەرمایە و چینی بەرژوازی لە وڵاتێکی

تووشبووی قەیرانی چەند لایەنە و ئاڵۆزدا پێویستی پێیەتی، لە ڕووی سیاسەتی کەنەپەرستانە، بە ئەوەی ڕێگای گەشەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی پرۆلیتاریا و بزوتنەوەی مارکسیستی و سۆسیالیستی ژنان بگرێت، و ئەمە ئەو ئەرکە سیاسییەیە کە ئیسلامی سیاسی شیعە، و پەرلەمانتار (ڕائید ئەلمالیکی)، جیبەجی دەکات کاتێک تاوان دژی ژنان و منداڵان لە عێراق ئەنجام دەدەن.

ڕەوتی ئیسلامی سیاسی و سەرمایەداری،
لێکهەڵپێکراویی هەرچی زیاتر بە بازاڕی جیهانییەوە

ڕەوتی ئیسلامی سیاسی شیعە لە عێراق، دوای بیست ساڵ حوکمڕانی، چیتر تەنیا میلیشیا و حزب و هێزی سیاسی بە ئایدۆلۆژیایەکی ئاینی و تائیفی، لاواز لە ڕووی ئابوورییەوە پێکناهێنن، بەڵکو بوونەتە هێزی زەبەلاح و کاریگەری ئابووری. ئەم ڕەوتە لە ئیستادا تەحەکوم بە بودجەی زەروزەبەندی دەوڵەتەوە دەکات، و قەرخکاری گەورەترین پشکی گەندەڵی و تاڵانکردنی داهاتی دەوڵەت و سامانی کۆمەڵگایە، و پشکی سەرەکی خۆی هەیە لە پڕۆژە ئابووری و خزمەتگوزاری و سەربازییەکانی دەوڵەتدا، و لە پڕۆژە ستراتیژییەکانیدا و پڕۆژە ئابوورییەکانی مەزارگە ئایینییەکان (عەتەباتەکان- مشاريع العتبات)، و زۆر پڕۆژەی تری لەم بابەتانە.

سەرباری ئەمەش، بە دەوری ئەم هێزانەی دەسەڵاتدا، و وەک بەشێکی ئەرگانیکی پەیوەست پێیانەوە، ڕیزێکی فراوان و دوورودرێژی سەرمایەدارە گەورە و بچووکەکان و تۆڕێکی ئەکتەپوسی سەرمایەی تاکەکان لە کۆمەڵگادا هەیە، کە سوود لە توانای ئابووریی دەسەڵاتدارانی ئیسلامی وەردەگرن. ئەم حیزبانە و ڕەوتە دەسەڵاتدارەکان و سەرمایەدارەکانی دەوروبەریان توێژێکی بۆرژوازی گەورە و تاڵانچی و گەندەڵ پێکدەهێنن کە بەشێکی زۆر لە چالاکییە ئابوورییە سەرەکییەکان قۆرخ دەکەن، نەک هەر ئەوە، بەڵکو حزبەکانیان دەسەڵاتی پەسەندکردن و جێبەجێکردنی سیاسەتە گشتییەکانی دەوڵەتیان هەیە. لەناو ئەو سیاسەتانەدا ئەوانەی کە ڕەنگدانەوەی بەرژەوەندییە گشتییەکانی جوڵەی سەرمایەن، بە تایبەت سیاسەتە کۆنەپەرستە دژی کرێکارییەکان و دژە ژنان و گەنجانی شۆڕشگێڕ.

سەرەڕای ئەوەش، ئەم ڕەوتانە، لەڕێگەی کۆنتڕۆڵکردنی دامودەزگاکانی دەوڵەتەوە، ئیتر لە ئیستادا مامەڵە لەگەڵ سەرمایەداری عێراقی پێش داگیرکردنی ئەمەریکا بە سەر وڵات لە ساڵی (٢٠٠٣)دا، ناکەن، بەڵکو مامەڵە لەگەڵ سەرمایەدارییەک دەکەن کە بیست ساڵی تێپەڕاندووە لە گەشەسەندن و زیادبوونی تێکەڵبوونی بە بازاڕی جیهانی و سەرمایەداری جیهانییەوە. ئەمەش بەجۆرێکە کە گۆڕانکارییەکی

پێکهاتەیی نەک تەنیا لە دەستبەرکردنی باڵادەستی شێوازی ئابووری نیولیبراڵی فەراهەمهێناوە، لە ڕێگەی سیاسەتە ئابوورییەکانی هەمان ڕژێمی سیاسیی دەسەڵاتدارەوە کە ئەم ڕەوتانە سەرکردایەتی دەکەن، و لە ڕێگەی سیاسەت و پراکتیزە سەرکوتگەرییەکانی ڕژیم لە دژی بزووتنەوەی کرێکاری و ڕێکخراوە سەندیکاییەکانی کرێکاران و خەباتیان، و ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان دژی ئەم سیاسەتە ئابوورییانە، بەڵکو ئەم سەرمایەدارییە گۆڕانکارییەکی گەورەی بە خۆیەوە دیووە لە مەودای قووڵایی و ڕادەی تێکەڵبوونی لەگەڵ جوڵەی سەرمایەی جیهانی و گەردەلوولەکانی ئەم سەرمایەدارییە جیهانییە و قەیرانە خنکێنەرەکانی کە ماوەیەکە تووشی بووە، بە تایبەتی لە ساڵی (٢٠٠٨)ەوە. بە وتەی نووسەری ئەکادیمی (یوسف بەکر)، "یەکێک لە ئامانجە سەرەکییەکانی لەشکرکێشیی بەسەر عێراق تێکەڵکردنی وڵات بوو بە شێوەیەکی تەواوکەمانە تر بە سیستەمی سەرمایەداری جیهانییەوە". (1).

بەمجۆرە ئامانج لەو ڕژێمە سیاسییە ئیسلامی و ناسیۆنالیستییە، کە لەسەر بنەمای پشکپشکێنە، ئەمریکا لە ساڵی (٢٠٠٣)دا لە عێراقدا دایمەزراند، کە ئیستاش هەروەهایە، سەقامگیرکردنی ڕژێمێکی سیاسیی بۆرژوازی بوو کە سەرمایەداری لەعێراقدا دەپارێزێت، ئەویش وەک سەرمایەدارییەکی هەرچی زیاتر تێکەڵبوو بە بازاڕی جیهانی و لەناو جەرگەی پێشهات و هەڵچوون و زریان و قەیرانەکانی ئەم بازارەدا.

قەیرانی ئابووریی ڕژێم و بێتوانایی ئەم ڕژێمە لە چارەسەرکردنی کێشەکانی بێکاری، هەژاری، داڕمانی خزمەتگوزارییەکان و نزمیی ئاستی کرێ و بێگوزەرانی کرێکاران و فەرمانبەران و ئەو کرێکارانەی کە لە کەرتی کاری ناجیگیرەکاندا کاردەکەن، ساڵانێکی زۆرە گەڕاوە بە قەیرانێکی کۆمەڵایەتی قووڵ و بەرفراوان. ئەم قەیرانە کۆمەڵایەتییە لە هەمانکاتدا ڕەنگدانەوەی ڕەهەند و توخمەکانی قەیرانی سەرمایەداری جیهانییە لەناوخۆی عێراقدا، هەروەها ڕەنگدانەوەی واقیعی سەرمایەداریی هاوچەرخە، کە تا ئەوپەڕی جیهانگیرییە، کە هەژاری، بێکاری، داڕمانی خزمەتگوزارییە گشتییەکان، قەیرانی گوزەران و بەشبەشی لە خانووبەرەی کۆمەڵایەتی، بە فراوانترین بەشەکانی جەماوەر، دروست دەکات لەلایەکەوە، و لە لایەکی دیکەوە، کەڵەکەبوونی سەرمایە لەلایەن کەمینەیەک کە تادێت کەمتر دەبێت، لە ئاستی ناوخۆیی و ناوچەیی و جیهانیدا، لەگەڵ لێکهەڵپیکرانی هەرچی زیاتری ئەم سەرمایە کەڵەکەبووە بە تۆڕێکی جیهانی ئەکتەپۆسیەوە (أخطبوطیه).

بۆیە ئەمڕۆ دەبینین خەباتی کرێکاران لە کەرتە جیاجیاکانی دەوڵەت و پڕۆژە و دامەزراوەکانیدا لە پەرەدەسەندندایە، و بزووتنەوەی

هەموارکردنەوەی پلەبەندی مووچەی فەرمانبەران و کرێکاران بە تین و تەوژمێکی زیاترەوە بەردەوامە، کە ئەمەش بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ هەڕەشە لە ئیمتیازاتی تایبەتی ئەو توێژانە دەکات کە پلەی باڵایان هەیە لە ڕژێمی ئیستادا. ئەم پێشهات و پەرەسەندنانە لە خەباتی کرێکاریدا، یەکێک لە نیشانەکانی گەشەی خەباتی چینایەتی پڕۆلیتاریایە لە فۆرمی کۆرپەیی خۆیدا دژی سەرمایە و سەرمایەداری، کە لەسەر بنەمای ئەو گۆڕانکارییانە هەمەلایەنە ئابووری و کۆمەڵایەتیانەی کە سەرمایەدارییە بەخۆیەوە دیوە لە عێراقدا، هاتۆتە ئاراوە.
ئەمە و بە ملیۆنان کچ و کوڕی گەنج کە بێکارن، یان کارێکی ناجێگیر و ناسەقامگیریان هەیە بە کرێیەکی کەم بوونەتە بەشێکی گەورەی پرۆلیتاریا، کە ناڕەزایی و تووڕەیی لە ناویاندا شەپۆل دەدات و بەدوای دەرفەتێکدا دەگەڕێن بۆ ئەوەی خەباتی شۆڕشگێڕانەی خۆیان لە دژی سیستەمێکی ئابووری و سیاسی کە هەیە، بەڕێیبخەن. بۆیە قەیرانی سەرمایەداری لە عێراق قەیرانی جەمسەرگیری چینایەتی و نەبوونی چارەسەری ئابوورییە لەسەر بنەمای سەرمایەداری و مۆدێلە ئابوورییە نیولیبراڵەکەی بە دەرچوون لە بارودۆخی ئێستا.

تێکشکاندنی ڕەشنووسی هەموارکردنەوەکە، ئەرکێکی دەستبەجێ و بەپەلەی خەباتی پڕۆلیتاریایە

لە کاتی قەیرانەکاندا، بۆرژوازی بە گشتی، بە بۆرژوازی ئیسلامی و ناسیۆنالیستی دەسەڵاتداریشەوە، بەدوای ئەو دەرفەتانەدا دەگەڕێن کە لەبەردەستیاندایە لەنێو کۆگای (ستۆکی) کۆنەپەرستانەی (المخزون الرجعي) نەریت و بەهاکانی زاڵ لە کۆمەڵگادا، بۆ ئەوەی لێیانەوە دەرچن بە جێبەجێکردنی سیاسەتە دژە جەماوەرییەکانیان لەپێناوی ڕزگارکردنی سیستەمەکەدا. ناسیۆنالیستەکان پەنادەبەن بۆ بڵاوکردنەوەی دەمارگیری ناسیۆنالیستی و دووبەرەکی نەتەوەیی، و ئیسلامییەکانیش هەر وەک ئەوەی کە ئێستا دەیکەن، دەستدەدەنە توندوتیژکردنەوەی ستەم لەسەر ژنان و منداڵان. بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی دەسەڵاتدار لە عیراقدا ئەم ڕێگایەی هەڵبژاردوە، چونکە ئامانجێکی ئاسانە بۆ جیبەجیکردن بە هۆی زاڵیی کولتووری پیاوسالاری و نەریتی کۆنەپەرستانەی ئایینی و خێڵەکی لە کۆمەڵگادا، هەروەها بەهۆی پەسەندکردن و ڕازیبوونی زۆربەی لایەنە ناسیۆنالیست و ئیسلامییە ناسیۆنالیستەکانی دیکەی بەشداربوو لە ڕژیمدا، لەگەڵیاندا لە تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەکەدا.
تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی ژمارە (١٨٨) دەبێتە هۆی چڕبوونەوە و توندوتیژتر کردنەوەی کۆیلەکردنی ژنان و

زەوتکردنی ماف و ئازادییەکانیان و گۆڕینیان بە هاوڵاتی پلە دوو و سە لەڕووی میرات و پێگەی کۆمەڵایەتییەوە، وەهەروەها دەبێتە هۆی چەسپاندن و یارمەتیدەانی فراوانکردنەوەی بازنەی هاوسەرگیری منداڵان، و کارە ناڕەواکانی تری دژی ژنان و منداڵان. هەروەها دەرگاکان بە فراوانی دەکاتەوە بە سەپاندنی یاسای جەعفەری، لەوانە هاوسەرگیری کچانی تەمەن (٩) ساڵ و سەپاندنی حیجاب و جۆرەکانی تری چەوساندنەوە و شێوازەکانی سەرکوتکردن و ئازاردەری ژنان و منداڵان.

ئەم هێرشە دڕندانەیەی بۆرژوازی ئیسلامی بەسەر ژنان، پەیامێکی هەڕەشەئامێزە بە ژنان لە سەرتاسەری عێراق و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، و ئەمەش لە کاتێکدا ڕوودەدات کە بەردەوام ناڕەزایەتی کرێکاران لە عێراقدا بەرەو هەڵکشان دەچێت، هەروەها دەنگدانەوەی بزووتنەوەی هەموارکردنەوەی پلەبەندی مووچە، بە ئەگەری گەشەسەندنی زیاتری، درەنگ یان زوو، دەگاتە کرێکارانی ناوچەکە، ئەمەش لە کاتێکدا کە توخمەکانی دۆخێکی شۆڕشگێڕانە لە عێراقدا لەگەشەسەندندایە. هەروەها، ڕژیمی ئێران لە ناوخۆی خۆیدا لەگەڵ شەپۆلێکی تووڕەیی جەماوەری بەرفراوان بەرەوڕوو بووەتەوە. بۆیە ئەم هێرشە کردەوەیەکی سیاسی ڕۆتینی نییە لە دۆخێکی سەقامگیردا بە بۆرژوازی دەسەڵاتدار لە عێراقدا، بەڵکو یەکێکە لەو ئامراز و سیاسەتانەی لە سەردەمی قەیرانەکاندا بەکارهێنراون لە لایەن بۆرژاوزی دەسەڵاتدارەوە، و پێداگری لەسەری پەیوەندییەکی توندوتۆڵی هەیە بەم قەیرانە و دژایەتی شۆڕش و کۆمۆنیزم و خەباتی چینایەتی شۆڕشگێڕانەی پرۆلیتاریاوە.

سەندنەوەی یەکێک لە دەستکەوتەکانی پرۆلیتاریای سۆسیالیست و بزووتنەوەی ئەنتەرناسیۆنالیستی ژنان و بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی ژنان لە عێراق، لە هەموو ژنانی ئەم وڵاتە، لەڕێگەی هەموارکردنەوەی یاسای (١٨٨)وە، سەرەڕای هەموو کەموکوڕییەکانی خودی ئەم یاسایە، سیاسەتێکی تاوانکاری و دوژمنکارانەیە بەرامبەر بە ژنان و منداڵان، و پاڵنەرەکەی بە پلەی یەکەم بەهۆی ترسەوەیە لە شۆڕش.

دیارە لە بەرژەوەندی کرێکاران و زەحمەتکێشان و لاواندا نییە کە بهێڵن هەموارکردنەوەی ئەم یاسایە تێپەڕێنرێ لە کاتێکدا کە ئامانج لە هەموارکردنەوەی یاساکە یئیفلیجکردنی خەباتی چینایەتی شۆڕشگێڕانەی ژنان و پیاوانە. پتەوکردنی خەباتی ژنان و پرۆلیتاریا و گەنجان و هەموو سۆشیالیست و ئازادیخوازان و ڕێکخستنی لە خەباتێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەریندا بە ڕووخاندنی ئەم پرۆژەیە ئەرکێکی دەستبەجێ و بەپەلەیە کە ناتوانرێت دوابخرێت.

Yousef K. Baker, “Global Capitalism and Iraq: The making of a neoliberal state”. International Review of Modern Sociology, vol. 40, no. 2, 2024, pp 48-121. JSTOR, .http://www.jstor.org/stable/43499905. Accessed 26 Sept. 2024

ئەو شاعیرەمان ناوێت!.. سەدیق سەعید ڕوادزی

کایەی وەرگێڕانیش وەك زۆر کایەی دیکەی نێو کۆمەلگای کوردی، چەندین گرفت و کەماسی هەیە لە ڕووی زمان، بابەتی هەڵبژاردن، جۆری کتێبەکە و ناونیشان و چەندان گرفتی دیکەش. وەرگێڕان هونەرە، مەرج نییە هەموو کەسێك کە زمانێکی زانی، ئیدی لەو هونەرە بزانێت ئەگەر خۆشی بانگەشە بۆ خۆی بکات. زۆر لە نووسەرانی ئێمە، خەریکی کاری وەرگێڕانن لە زمانەکانی دیکەی دنیا، وەلێ ئەگەر خۆمان فریو نەدەین و ڕاشکاو بین لەگەڵ خۆمان، ئەوا لە نەوەندی ئەدەبی و ڕۆشنبیریی کوردیدا، ژمارەی وەرگێڕەکانی ئێمە، ئەوانەی پڕۆفیشنالانە وەرگێڕان دەکەن و کەسانی سەرکەوتووی ئەو بوارەن، لە پەنجەی دوو دەست تێناپەڕن و ئەوانی تر زۆربەی هەرە زۆریان وەرگێڕ نینە، بەڵکو خۆیان بە تەنافی وەرگێڕان هەڵواسیوە. وەرگێڕان وەك هەر کارێکی دیکە، سەلیقە و شارەزایی و زاڵبوونە بە سەر زمان بەر لە زانینی زمان. هەندێك وەرگێڕ هەن، ئەوەندە جوان بەرهەمەکان وەردەگێڕن، خوێنەر وا هەست دەکات ئەو بەرهەمە بە زمانە ڕەسەنەکە نووسراوە نەك زمانێکی تر. بە پێچەوانەوە بەشێك لە وەرگێڕانەکانیش، خوێنەر تووشی هەناسە سواری و بێزاری دەکەن و هیچ چێژ لە کتێبەکە نابینن، یاخود ئەو کتێبەی وەریدەگێڕن، کتێبێکی ئاسایی نووسەرێکی نەناسراوە، یاخود لە ڕووی ناوەڕۆکەوە بابەتی بێ مانا و بێ چێژن کە لە خوێنەوەیاندا خوێنەر بەر هیچ ناکەوێت. (با شاعیرێك بکەین) ناوی ڕۆمانێکی (ئەفێنشوکروش) ە، ئەم ڕۆمانە

(عیماد حەسەن) وەریگێڕاوە، ئەم ڕۆمانە دوو جار کراوەتە کوردی، ئەمەیان کە لەلایەن دەزگای ڕۆساوە، ئەویتریشیان لەلایەن دەزگای سەردەمەوە. ڕۆمانەکە باس لە شاعیرێك دەكات و یەكێكە لە بێ ماناترین ڕۆمانەکان، بە جۆرێك كە خوێنەر لە خوێنەوەی ڕۆمانەکە دەبێتەوە، نازانێت چی خوێندۆتەوە و باسی چی دەكات. ئەم جۆرە بە ناو ڕۆمانانە، ئەگەر ڕۆمانووسێکی کورد بینووسێت، خوێنەرانی خۆمان گاڵتەی پێ دەکەن، وەلێ ئەمە، چونکە هەمیشە هەستێکی خۆ بە کەمزانین لە ناخ و بیرکردنەوەمان، لە دەرەنجامی ستەمی دوور و درێژی دوژمنان هەیە، ئیدی پێمان وایە ئەدەبی کوردی شتێکی تێدا نییە، شیاو بە بەراوردکردن بە ئەدەبی جیهانی بێت. من لە بارەی ناوەڕۆکی ئەو ڕۆمانە بە مانایەوە هیچ نالێم، دەکرێ خوێنەران خۆیان بیخوێننەوە، بۆ ئەوەی ڕاست و دروستی قسەکانی منیان بۆ دەربکەوێت، تەنها لە سەر وەرگێڕانی ڕۆمانەکە دەوەستین، تا بزانین وەرگێڕ چی وەرگێڕاوە؟

- لا 7 نووسیویەتی :_(براکەم بە نمرەیەکی ئا بەو بەر سەخیفە)
- لا 13 نووسیویەتی : _ (شوێنەکە پڕ بوو لە شاعیر هەموو جۆرە مواسەفاتێکی تێدا بوو، باڵا کورت، باڵا زراق، قژ زەرد) سەرنج بدەن شاعیر تاکە، وەسفەکان کۆن.
- لا 23 نووسیویەتی :_(سەحن و کەوچك) کەوچك دیارە، بەڵام سەحنەکە چییە؟
- لا 23 نووسیویەتی :_(پازدە گرام پارچە سەمموونی جۆراو جۆر، کە کێشی هەریەکەیان سی گرام دەبوو) سەرنج بدەن، ئەگەر پارچە سەمموونەکان هەموویان کێشیان پازدە گرام بێت، چۆن کێشی هەر پارچەیەکیان سی گرام بووە؟ ئەگەر ئەم پانزە پارچەیە، لەکدانی سی گرامەکە بکەین، چەند دەرەچێت؟
- لا 51 نووسیویەتی :_(بەدەنگییەکی تەمەن سێ چرکەیی باڵی کێشا، هیچ شتێك نەیشەواند) سێ چرکە بەشی هیچ دەکات؟ دواتریش باڵی بە سەر چی کێشا؟ نابێ دیار بێت؟
- لا 51 نووسیویەتی :_(حەفتاو شەش دیسبیل) دیسبیل چییە؟ مەگەر ئەم بەناو ڕۆمانە بۆ خوێنەرانی کورد وەرنەگێڕدراوە؟
- لا 52 نووسیویەتی :_(نە گۆشت هەیە نە ماسی، پێویستە لە سەرمان قایشی پشتمان توند بکەین و لەو جوانکارییە خۆراکییانە ماڵداری بکەین) ئەرێ کەس دەزانێت مەبەست لەو دێڕە چییە؟ تۆ بڵێی وەرگێڕی ڕۆمانەکە، بە وردی و بە قوولی چووبێتە نێو لایەنی واتایی ڕۆمانەکە؟ یان هەر تەنها

وەرگێڕانەکەی بە لاوە مەبەست بووە؟!

- لا 65 نووسیویەتی :_(هەموو ڕۆژێك لە ماڵەوە گفتوگۆی دەربارەی دەکرێ) سەرنج لەلایەنی ڕێزمانی ڕستەکە بدەن.
- لا 65 نووسیویەتی :_(ترس بە سەر ڕوخساریدا هەڵدەگەڕێ) ئەگەر بەو وەرگێڕانە بێت، دەبێ ترس سوپایدارمان بێت !
- لا 72 نووسیویەتی :_(زۆر تووڕە بوو، قژی بە سەر شانی چەپی کەچیان کرد) تۆ بڵێی قژەکە بە چی کەچی کرد بێت؟ بە فڵەکە، بە میتەڕە، بە شەمەندەفەر ؟
- 77 نووسیویەتی :_(من حەز بە شعیر دەکەم) شیعر دیارە، بەڵام شعیر چییە؟
- لا 87 نووسیویەتی:_(هەفتەی داهاتوو شاعیرەکەمان لە ناو ئوتومبێلەکە دانا) سەرنج بدەن شاعیرەکەیان لە ناو ئوتومبێلەکە داناوە، بە ئەوەی هەفتەکە دابێت، دەکرێ کەسێك وەرگێڕان بکات، بەڵام کرداری زمانییەکان ڕێزمانییانە نەنووسێت؟!
- لا 89 نووسیویەتی :_(بڕوام وایە تۆ قەڵەو بوویتە، تۆش پیر بوویتە) ئەم جۆرە وەرگێڕانانە، بە داخەوە بنەمای گرامەری زمانی کوردیش وێران دەکەن.
- لا 93 نووسیویەتی :_(بە یانی لە خەو هەستام میزاجم تێکچڕژابوو) هەموو ئەوانەی وەرگێڕان دەکەن (مەگەر بە دەگمەن) شارەزایەکی ئەوتۆیان لە ڕووی ئیتمۆلۆژیی و لایەنی فەرهەنگی وشەسازی زمانی کوردی نییە، نازانن چ وشەیەك بە چ بار و گوزارشت و دەربڕینێك بە کاردێت. میزاج تێکناچڕژێت، تێکچڕژان، واتا ئاپۆڕای خەڵك کە بواری هاتووچوون و دەرچوون نەما بێتەوە.
- لا 107 نووسیویەتی :_(خەڵکێکی زۆر سەیری ڕۆشنبیری دەکەن) نازانم چۆن سەیری ڕۆشنبیریی دەکرێت؟ وەرگێڕ لێرەدا، جیاوازی لە نێوان ڕۆشنبیریی وەك هاوەڵناو، ڕۆشنبیر وەك ناو نەکردووە، دەنا پێمان ناڵێی چۆن سەیری ڕۆشنبیریی دەکرێت، کە سیفەتێکی نا بەرجەستەیە؟ ئەوەی سەیری دەکرێت ڕۆشنبیرە وەك مرۆڤ، نەك زانین و مەعریفە و ڕۆشنبیریی، چونکە ئەوانە نابینرێن، بەڵکو لە ڕێی بیر و زمانەوە بەریان دەکەوین.

وەرای ئەمانەش، ئەم ڕۆمانە پڕە لە وشەی عەرەبی، هەڵەی ڕێنووس و زمان و تایپ. دواجار دەڵێم، ئەم شاعیرەمان بە یەك فلسی قەڵپ ناوێت، خۆمان شاعیرمان کەم نییە، تا بچین شاعیرێکی نەناسراو و شیعرە بێ ماناکانی بکەین !

- ناوی کتێب: با شاعیرێك بکڕین، نووسینی: ئەفەنشوکروش،

وەرگێڕانی: عیماد حەسەن، بڵاوکراوەی: دەزگای ڕۆسا _ 2019.
▪ ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (41119) لە 18/7/2024 بڵاوکراوەتەوە.

من کارگەی دروستکردنی هێزی ژیانم.. داستان بەرزان

هێزی ژیانم بە کۆڵەوە
من کۆڵبەری هێزی ژیانم
کارخانەی بەرگەگرتنم هەیە
کێگای چاوەڕوانی دادەنێم
گەنجینەی هیوا
خەمی کۆن کۆدەکەمەوە.

من هەورەبانی خەونی لەدەستچووم
پێشانگای ژانی مەدەل بەرز
سەکۆی چێژی ستەمدیدەیی
هەوارگەی گۆشەگیریی پەتی
سەیرانگای تەنیایی بە فڕوفێڵ
هۆتێلی پێنج برینی تەڕ و بە سوێ
خەڵوەتگەی لەگەڵ خۆت ناتەبایی
لانەی لە ئەزەلەوە بێکەسی
خولی فێربوونی دەربەدەریی.

من دایەنگەی بەشخوراوانم
فێرگەی بێنەوایان
ناوەندی فریودراوانم
خانەی دەستلێبەردراوان.
پەناگەم بۆ هەڵهاتووانی دەستی دەست
کەمپینم بۆ هاوکاریی پێشوردەیی
پانتایی جێماوان لە کاروانی بەدەربەست
سێبەرم بۆ خەڵکانی بێپەروا مەست.

من هاوەڵم هەن خۆشم دەوێن
هاوەڵم هەن خۆشیان دەوێم
بەڵام من خۆم هاوەڵم نییە
خۆم حەزی بە چارەم نییە
خۆم بە دیدارم پەستن□
بە ناسینم خۆشحاڵ نییە
پەژێوانە لە بەرکەوتنم.

با ئەمە لە نێوانی خۆماندا بمێنێتەوە
من بەدیاریکراوی دەزانم
کە پەتای ژیانمە
ژیان سواری کۆڵم بووە
هەر سەرەتای سەرەتا دەمزانی
هاتنم بۆ ئێرە باش نییە
دڵنیابووم پەشیمانی ناوێت
تاکو ژەهری بۆ بنۆشم
شتێکە و هاتۆتەڕێم
پێویست ناکات پەنجە بگەزم
ئیتر ئێرە ئێرەیە و
واهاتووە و واچووە و وادەڕوا
پەیمانی کۆن دەڵێت:
لە ژێر ئەم ئاسمانە بەرینەدا
هیچ شتێک نوێ نییە
هیچ شتێک!
بەڵام بەمجۆرەی ئێستا کە منی تێدام
مەگەر تەنیا ئاسمان
تەنیا ئاسمان
ئەگین مرۆڤ لە کوێ بۆ ئەمە کراوە
مرۆڤ بەو تۆزە گۆشت و ئێسک و دەمارەوە
مرۆڤ بەو چۆرە خوێن و فرمێسک و
بەو نەختە دڵ و زمان و زارەوە
بە دوو دەست و دوو پێ
چۆن دەتوانێت قووتاری بێ
چۆن دەتوانێت هەڵبێ؟

من نەمزانی ژیان یەکجار وایە
هەر نەبێت دامنابوو

ماوەیەک هەناسەیەک بدەم و
برینێکی نوێ لە سەرما پێنەبێت
هەر نەبێت دامانبوو بەر لە خۆم
ئایندەم بەو جۆرە دیار نەبێت
خۆ من پلانی درێژم بۆ داهاتووم نییە
لە بارێکدا لە ژێر باری بێبارییدا پساوم
گرنگ نییە گەش بێت یان ڕەش بێت!
من لە ئێستامدا گیرمخواردووە
دەزانم بۆ ئایندەش بە سەردا دەخلیسکێم
من ئێستا دەستی ستەمی لە پاشەڵم گیرکردووە
هەرگیز بە ئایندەی ئێستاکەم قایل نیم
من دەمزانی ژیانەکەی چەند بێبارە
ئەم زەمینە لەسەر پشتی ئاسمانیش بارە
بەڵام هەر نەبێت دامنابوو بتوانم بڕۆم و
لەگەڵ ئەم شیعرەدا گوێم لە زایەڵەی شکانی دڵ نەبێ
من دامنابوو هەمیشە ژیان سوار نەبێت
هەبێت بۆ جارێک کەسێک تەنیا کەسێک
کەسێک کە بە هەڵە ڕێی لێرە کەوتبێت
کەسێک تەنیا کەسێک
کەسێک کە بە هەڵە
سوارە بێت
من ئەو کەسە کەسیرەم نەیزانی لە دەمی دەرچوو
داوای کرد سەرکەوێ
سەرنەکەوت
زۆری مابوو
کە بینیم مر□قانێک
خوێنی ڕژاوی خۆیان بە دەستمەوە بۆن دەکەن
دەبینن چلۆن خەنجەر لە مۆخیان هەڵدەسووم
خۆش نەبوون و کۆڵنەدەربووم
لێنەگەڕان جارێکی تر هێزم هەبێت
بە گوێی ژیانی باڵگرتوومدا بچێنم
کە من بەر لە مردن
بۆخۆم مەرگم!

بێچارەنیم
بێچارەیی منە
کوا بێچارەم

ئەی ئەوە نییە چارۆکە؟
بێحاڵ نیم
بێحاڵی منە
کوا بێحاڵم
ئەی ئەوە نییە دەسڕۆکە؟
بێماڵ نیم
بێ ماڵی منە
کوا بێماڵم
ئەی ئەوە نییە کەپرۆکە؟

ئەی شەقام؟
شەقامی سەرشار بە دڵۆپەی ڕۆندک
کە هی ژانە کە هی منە کە قەترانە!
بۆ من نەبێت بۆ چیتانە؟

سواربن
بڕۆن و
بیئاژوون
سەر و بنی بکێڵن دنیا
کە هی خۆشە کە هی بۆشە هی خۆتانە

من شووشەم نییە
مەییم لە کوێ ڕژاوە؟
خۆم دڵێکم هەیە
لە شکان دروستکراوە.

بەر لە من دڵی من لە سنگی فراوانی کۆترێکدا دەیگماند
ئێستاکەش زۆر شەوان دڵی من دەبێتە ئەستێرە و
بۆ باربووی ژانی من چریسکەی دەگاتە ئاسمان
ئێستاکەش زۆر ڕۆژان دڵی من دەبێتە فرمێسک و
سەرزەمین دەداتە بەر تۆفان.

من دڵێک لە سنگما دانانێم هەر بۆ دڵ دانرابێت.

دڵی من شەبەقان دەبێتە جریوەی چۆلەکە
دەبێتە گوڵێکی بێقەرار ئێواران
هەورێکی ئاوارەی شەوەکان
دڵی من چی بکات نازانێت
چەند دەکات بسرەوێت ناتوانێت!

من دڵم خەونێکە بێقەرار دەگەڕێت
بۆ ئاسۆ دوورەکان
بۆ هیوا ونبووەکان
بۆ خولیا ساواکان.

دەگەڕێت بۆ دەشتێ بەرینی لەبەردا کە ما بێت
بۆ کەلێک ڕووناکی نەمریی هەواری هەڵدا بێت
بۆ دڵێک باڵایی دڵانی تێدا بێت
وەکو خۆی لە دڵدا ژیا بێت بۆ دڵی بێگەردی
وەکو خۆی لە دڵدا بۆ دڵی لێیدا بێت
دەگەڕێت هەمیشە من دڵم
من دڵم لە سەردا
من دڵم لە دەستدا
کوا دڵم؟

من دڵم سروە بوو/ نەگیرا
من دڵم نەورەس بوو/ ڕام نەکرا
من دڵم بەور بوو/ ڕاو نەکرا.

من دڵم دڵێکە بەبێ دڵ نایکرێت(نوختە)
(سەری دێڕ)
لە ئاسمان بۆ ئاسمان ئاسمانێک ڕێسمانی نەما بێت
دڵی من ل□ بەرچی وەستا بێت؟
لە زەمین بۆ زەمین زەمینێک زەمانی نەما بێت
دڵی من ل□ بەرچی لایدا بێت؟
مانگێکە ڕووناکی ناوەوەی دڵانی لێبڕاو/ دڵی من
جێماوی کاروانی وارێکە هیوایان لە سەراب ڕۆنراو/ دڵی من
ئاسمانێک ئەستێرەی بەرۆکی دۆڕاوە/ دڵی من
مانگێکە خەرمانەی دزراوە/ دڵی من
عەسرێکە تروسکەی لە جیاتی تیشکی خۆر داناوە/ دڵی من
خەونێکە کلیلی ئایندەی ڕفێندراوە/ دڵی من
پێم بڵێن: چی لە دڵ/ دڵ لە چی
بۆ منێک جێماوە
پێم بڵێن: دڵ بە چی/ بە چی دڵ
بۆ منێک جێماوە
پێم بڵێن: لە کوێیە دڵی من
کوا دڵم/ دڵی من!

مەگەر بەس ئاسمان بێت بزانێت
ئێستاکە دڵی من بە چ شاخێکەوە گیرساوە؟
کێ دەڵێ دڵی من بە چ داخێکەوە سووتاوە؟
مەگەر بەس ئاسمان بێت بزانێت
دەگەڕێم هەرچەندە دڵی من بێ سەر و بەبێ شوێن واماوە
ڕۆیشتووە دڵی من ڕۆژێک بوو تۆراوە.

هەرچەندە دڵی من دەگەڕێم بێ سەر و بەبێ شوێن واماوە
ڕۆیشتووە دڵی من ڕۆژێک بوو تۆراوە
بێ سەر و بەبێ شوێن دەگەڕێم دڵی من هەرچەندە نەماوە
ڕۆیشتووە ڕۆژێک بوو دڵی من تۆراوە
دڵی من ئێستاکە نەماوە.

لە مێژە ئاسمان هیچ دڵی لە بیردا نەماوە
دەمێکە هیچ دڵێک لە دڵدا سەردەمی نەماوە.

من گەڕیدەم بە بەبێ شوێن بە دڵدا
من شوێنکەوتەی ڕێگای دڵ لە دڵدا.

لە خەمدا هەر منم سەرقافڵەی کاروانی ڕێی دڵان
لە سەبرا هەر منم خەڵوەتم دەکێشم لە دڵدا بۆ دڵان.

(بووەستن)

کوا ئێوە ئێستاکە لە دڵدان؟
لە کوێدا لێدەدات
کوا دڵتان؟

من لە چاوەڕوانی دڵدا نوقم دەبم
تەماشای ناوەوەی خۆم دەکەم
چ نابینم
لە ڕەنگی بێدەنگی زیاتر
لە دەنگی بێڕەنگی زیاتر
چ بۆن ناکەم
لە بۆنی سەرمای گیان زیاتر
لە تامی گەرمی برین زیاتر
بەر چ ناکەوم
لە بەردی نەفرەتی سەر شانم زیاتر
لە زایەڵەی ئاوازێکی بێلانە زیاتر

لە سنگی بەتاڵمەوە دوور و نزیک دێتەگوێ:

ڕۆژگاری نەفرەت نا بڕێتەوە
برینی کۆنمان هەر دەکولێتەوە
کەس ژانی ئێمە ناخوێنێتەوە
مرۆڤ مۆمێکە زوو دەتوێتەوە.
ڕۆژانی شادی ڕوومان تێناکەن
خەڵکی لە مەرگی بێدەنگ تێناگەن
شەوانی پڕ ژان دەستمان بەرنادەن
خەونەکان دوورن بە ئاسۆ ناگەن!

نامەی چواردەهەم و پانزدەهەم.. شەماڵ بارەوانی

نامەی چواردەهەم

دووبارە خەریکی خوێندنەوەی بەدگۆڕانەکەی کافکام. چ خۆشبەختم کە کافکام ناسی! ناڵێم کافکا باشترین ڕۆمانووسی مێژووی مرۆڤایەتییە، وەلێ یەکێکە لە ڕۆمانووسە باشەکان. ئەو قسانەی سەبارەت بە (ڕۆمانی کۆشک) کردت، هاوڕاتم. ئەی دادگاییەکەیت نەخوێندووەتەوە؟ ئازیزەکەم، تا بۆت دەکرێت بخوێنەوە. دەتوانی بیریش بکەیتەوە، بەڵام گەمژانە نا. با ژیانت هەمووی به وشە و کتێبەوە بەند بێت. بەڵام ئاگاداربە وەک باپیرەی سارتەر* دەیگوت، ئەدەب هەرگیز گەدەی مرۆڤ تێرناکات. ئەوەشت بیر نەچێت، هیچ کاتێک خۆت لە قەرەی هەندێک بابەت مەدە. بۆ نموونە: مردن چییە؟ سەرەتای ژیان چۆن دەستی پێکرد؟ کێ گەردوونی دروست کردووە، کێ ئێمە و هەموو شتێکی دروست کردووە؟ گەر هێزێکی باڵا و بانسروشتیی هەیە، ئەی بۆچی لە بەرانبەر ئەو هەموو نادادیی و ستەمکارییەی مرۆڤەکان و کارەساتە دڕندانەییەی سروشت بێدەنگە؟ گەر ئەو هێزە باڵایە ژیان و ئێمەی دروست کردبێت، حیکمەت و گرنگی ئەوە لە چیدایە؟ گەر بەهەشتێک و ژیانێکی تر هەیە، بۆچی یەکسەر لەوێ ژیان دەستی پێنەکرد و لەبری بەهەشتە یۆتۆپیاکەی ئەوێ، فڕێ دراینە ئەم دۆزەخە

و ئەم هەسارە نەگریسەیە؟ هەر بەجیددی ئەو یارییە پووچ و بێتامە سوود و حیکمەت و مانای چییە؟ ئازیزەکەم، زۆر هەوڵم دا وەڵامێک بۆ گومانەکانم و مانایەک بۆ ئەم ژیانە بێ مانایە بدۆزمەوە، کەچی هەموو هەوڵەکانم وەهم دەرچوون. ئازیزەکەم، تۆ دەتوانی سەبارەت بە بوونمان لێرە یەک بەڵگەی لۆژیکیم بدەیتێ؟ دەی لەوە گەڕێ. ئەو بوونە سەزانییە هی ئەوە نییە کاتی خۆتی لە پێناودا بە فیڕۆ بدەیت. گەڕان بە دۆزینەوەی مانایەک بۆ بوونمان لێرە، لە هەوڵێکی دۆنکیخۆتانە زیاتر نییە. بەڵێ تەنها شەڕکردنە لەگەڵ ئاشی با. من ڕووی پرسیارم لەو هێزە باڵایە دەکەم کە کاهینی گەڕەکەکەمان باسی دەکات، باشە” بۆچی وەسوەسەت بە گیانی ئێمە خوڵقاندووە؟ وەسوەسە! خودایە یانی هەر ئەو وەسوەسەیە نییە کە من دەمهەوێ خۆم لە شادی و چێژەکانی ژیان لادەم و توێشوویەک بۆ ئەو دنیا بنێرم کە لەوانەیە هەر نەبێ و زیاتر لە شتێکی خەیاڵیی دەچێ؟”*

دەزانم تۆش وەکو من دەیان پرسیاری وجوودیی و فەلسەفیی سەبارەت بە چەندین بابەتی میتافیزیکی و گەردوونی لە مێشکتدا جینگڵ دەدەن. دەزانم دڵت بەو وەڵامە سادە و ساکارانەی کاهینەکان ئاوی دڵنیایی و مەعریفە ناخواتەوە، وەلێ ڕێگەی تر و چارەی تر نییە. دڵنیابە هەرچەند بۆی بگەڕێیت و هەوڵی گەیشتن بە ڕاستی بدەیت، تا هەتایە وەڵامگەلێکی دڵنیاکەرەوە و یەکلاکەرەوەی ئەو پرسیارانەت دەست ناکەوێت. بۆیە باشتر وایە هەر لە بۆتەی بێدەنگی، مەبەستم گومانگەرایی و نازانمگەراییدا بمێنیتەوە. من زۆر هەوڵمدا دروستکەری گەردوون بدۆزمەوە و بگەمە دەڤەری دڵنیایی، ئەفسووس! کاتی زۆرم بە فیڕۆ دا و شکستم هێنا. بۆیە باشتر وایە ئەزموون لە من وەر بگریت و کاتی خۆت بە میتافیزیکا و ئەو جۆرە بابەتانە بەفیڕۆ نەدەیت. گەر ئارەزوو دەکەیت بڕۆ دە جار کتێبی(مێتافیزیک چییە؟) بخوێنەوە، بزان هیچ شتێک لە بابەتەکە حاڵی دەبیت و دەزانیت کە مێتافیزیک چییە! دەشتوانی کتێبی(تەقینەوە گەورەکە: Big Bang)* یان (دەربارەی بنەچەی جۆرەکان – On the Origin of Species)* بخوێنیتەوە. ئەو دوو کتێبە بە بڕوای من تۆزێک یارمەتیدەرێک دەبن سەبارەت بە دروستبوونی گەردوون و مرۆڤ، بەڵام هەرگیز ناتگەیەنن بە وەڵامی پرسیارەکان و هەموو ڕاستییەکان و هیچی ئاوا لە قەبارەی گومانەکانت کەم ناکەنەوە. ببوورە ئازیزەکەم، کات درەنگە و دەبێ بڕۆم بخەوم. سەلامەت بیت.

---

*مەبەست(ژان پۆل سارتەر)ـە.

*لیۆ تۆلستۆی، باوکە سێرگی، وەرگێڕانی: ئەمین گەردیلانی، چاپخانەی ڕۆژهەڵات(هەولێر)، چاپی یەکەم، ل٤٣.

*کتێبەکەی فەیلەسووفی ئەڵمانی(مارتین هایدگەر).
*مەبەست کتێبەکەی(ستیڤن هاوکینگ)ـە.
*مەبەست کتێبەکەی(چاڕڵز داروین)ـە.

نامەی پازدەهەم

گیانەکەم، هەستدەکەم گەر چیتر لێرە، مەبەستم لەم هەسارەیە و لەناو ئەو هەموو گەمژەیە درێژە بە ژیان بدەم منیش دەبم به گەمژەیەک لە گەمژەکان. ئازیزەکەم، دەزانم ئەم قاڵۆنچانە گلەیی دەکەن و پێم دەڵێن زمانی زۆر درێژە. دڵنیا بە ئەوان شایەنی قسەپێگوتنی زۆر زیاترن. فلۆبێر* لە نامەکانی زۆر زیاتری منی پێ کردوون و نامەکانی پڕ لە جوێنن دژ بە مرۆڤایەتی. ئازیزی من، “پاڵەوانێتی مر□ق ل□و قۆناغەدا لەوەدایە، بتوانێ به سەربەرزی و زیندوێتی بمێنێتەوە و ئەقڵی خۆی لە دەست نەدات.”* ئازیزی من، هۆشیاریی لێره و لەناو ئەو ناهۆشیارانە زۆر قورسه. هۆشیاریی بەڵا و ئافاتێکی زۆر گەورەیە بۆ خاوەنەکەی لە کۆمەڵگەیەک کە تاکەکانی لە خورافەدا ڕۆچووبن.

لە کۆمەڵگەیەکدا هێندەی گوتارێکی خورافی و دژەلۆژیک و دژەزانستیی کاهینێک بڕ دەکات و بازاڕی هەیە، سەدا یەک قسەی ڕۆشنبیرێک بڕ ناکات. کۆمەڵگەیەک، دەرچووی زانکۆی لە هەموو تەمەنیدا کتێبێک نەخوێنێتەوە، مامۆستای زانکۆی لە مرۆڤێکی ئاسایی و گشتیی، گشتییانەتر بیر بکاتەوە و بڵێت: زانکۆ مێیە و پەرستگا نێرە، هەمیشەش نێر هەیەتی بەسەر مێوە!

کۆمەڵگەیەک، پیاوی ئایینیی بڵێت:٩٠٪ی نەبوون بە زاوا، هۆکارەکەی جنۆکەیە! گیانی من، ڕاستە ڕۆشنبیر بۆ خەڵکی ئاسایی و گشتیی نانووسێت. ڕۆشنبیر کار لەسەر نوخبە(ئیلیتە) دەکات، وەلێ ئەوە مانای ئەوە نییە کە ڕۆشنبیر بڕواتە بورجی عاج و دوور لە خەڵک و واقیع و کۆمەڵگەکەی خۆی بژیت. ڕۆشنبیر چاوی کۆمەڵگەیە، ڕێنیشاندەر و هۆشیارکەرەوە و دڵسۆزی کۆمەڵگەیە. بەڵام کە ڕێز و بەهای ڕۆشنبیر نەزانرا، باشتر وایە ڕۆشنبیر ئاگاداری خۆی بێت و بەرلەوەی ببێت به گەمژە، سنوورێک بۆ گەمژایەتی ئەوانی تر دابنێت.
ئازیزی من، ڕۆشنبیریی لە کۆمەڵگە ڕۆژهەلاتییەکان، ئەو کۆمەڵگەیانەی که ڕەگیان لەسەر خورافە داکوتاوە و لە ئەفسانە ڕۆچوون و کۆمەڵگەی نەریتی و تەقلیدیی، سوننەتیی و مەزهەبیی و نێرسالارین، قورسە و حەوسەڵەی دەوێت. بەشی ڕۆشنبیران لەو و□تانە هەمیشە دەربەدەریی، کۆچ، تیرۆرکردن، بێتاقەتیی، بێزاریی و

شبینیی بوو. مانی (چن بووم ب گمژ) بخونن.
(ئنتوان)ی پوانی مانک سرنجام دگات بو قناعتی ک
ئق و بیرکردنو هکاری سرکی نهامتی و بدبختی و
ئازارکانیتی و خیا و ژیان لگ کتب و خوندنو، هیچ
بهایکی ب نهدراوتو و بیرکردنو مانایکی ب نماو و
ژیانی شنبیریی جگ ل عزابکی ئبدی، چیتر نیی و
بیرکردنویش ئازار و عزابکی نباو و نخشیی، با ل یزی
نخشیش داننرابت. ئو، ئیدی بیرکردنوی ئم دکوت
کککلیو ک دبت مرق لر گمژبت، ببت به بشک ل
هموان، دستبرداری قناعتی تایبتی خی و بیروبچوون
جیاوازییکانی خی و ئازادییکانی بت، تا بتوانت ل کمدا
بژیت و خک قبووی بکات و لگ دوروبر کارلک بکات و بگونجت
و ب همنی و ئارامی بژیت. ئو پمان دت ئیدی" بشداری لو
ئق گوری دکم ک پی دن(بچوونی گشتی). من نام ئم
باش، یاخود خراپ، تنها دمو بشداری ئو ئق بکم و بس.
لگ ئوانیتر بم و لیان حای نبم و وکو ئوان بم.
لنوانیاندا بم…دمو وکو هموو خکی تر بم. مرووولیک بم
لنو مرووولکان." بو شویه ئیدی زکاوت و زیرکیی و
هشیاریی لای ئو نخشیی و ئو دیوت چیتر ئاستی هشیاریی و
هزی درککردنی کم بتو و باانسی جهل و نزانیی برزبتو.
ئیدی تنها بژیت و بس. ژیانکی دیماگگان و هیچ ل ژیان و
دوروبر و واقیع و استییکان نزانت. ئو بی وونبووتو ک
هودان ب تگیشتن ل هموشتک، هکار ک نتوانیت بژیت.
بی ئو گمژیی و دیماگگییت ب تاق گی چارسری کش و
قلقییکانی و نخشییکی دزانت و بیار ددات هشیاری و
مشکی ب کفنی گمژیی کفن بکات و مائاوایی لبیرکردنو بکات و
درگای عقی کم بدات و دستبرداری عقانییت بت. (من ب
دست نفرتی عقو دنانم و تووشی نخشیی زیادیی و
چوونی زر لبیرکردنوبووم). ب، (هرکسک ئاستی زانستیی
برزتربوو، ئازاری زیاتر دبت). ب قورتاربوونیش لو دخ و
یکم هنگاویش ب بوون ب گمژ، میخان و می و سرخشیی، ب
توانینی ئو! بی بیاردات خی سرخش بکات. ئو پی وای
بو شوی خک دیناست و خک زی دگرت. کمگایک، ل
توانینی ئودا بزیی ب سرخشدا دتو، ول ب شنبیر و
عاق و ژیر نا. ئو سرنجام لو هوی شکست دنت و ب هی
زرخواردنوی می و ئلکهوولو، ژهراوی دبت و دکوت
نخشخان. ئنتوان سرتا زر هو ددات ل کمدا شونک و

پێگەیەکی گونجاو بۆ بوونی خۆی بدۆزێتەوە وەک ڕۆشنبیرێک کە لەگەڵ ڕۆشنبیرییەکەی ئەو گونجاوبێت. مەوقعێک، کە شایەنی ئەو بێت و مەحەللی لە ئیعرابدا دیار بێت. وەڵێ ئەفسووس!
کۆمەڵگەیەک، کە بە تەواوینی ئەو کۆمەڵگەیەکی تا بڵێیت سەتحییە و ناچێتە قووڵایی بابەتەکان و نرخی کاری فیکریی و ڕۆشنبیریی و ڕۆشنبیران نازانێت و ڕێز لە کایەی ڕۆشنبیریی ناگرێت. بۆیە بێزاریی و ڕەشبینیی ئەنتوان دادەگرێت، لە کۆمەڵگەیەکی وا کە نرخ و بەها بە ڕۆشنبیری دانانێت و نازانێت ڕۆشنبیریی چییە و ڕۆشنبیر کێیە! لە کۆمەڵگەیەک هەندەی حیساب بۆ گەمژەیەک دەکرێت، سەدا یەکیش بۆ مرۆڤی ژیر و ڕۆشنبیر ناکرێت و ڕۆشنبیر نرخ و بەهای بۆ دانانرێت. ئاخر لە کۆمەڵگەیەکی مەگەلئاسا، کۆمەڵگەیەکی بەکاربەر و ئستهلاکی، کۆمەڵگەیەکی چەژگەرا، بۆ کۆمەڵگەیەکی لەو چەشنە بیرکردنەوە و کاری فیکریی و فەلسەفیی و ڕۆشنبیریی هێندە ئاسان نییە.
بیرکردنەوە ئەرک و ئەخلاقە، بەرپرسیارێتی و خەمە، گەلێک قورسە. بیرکردنەوە لە خەمی مرۆڤایەتی، لە ژیانی خەڵک، لە ئازاری هەمووان. بەڵێ گیانەکەم، منیش وەکو ئەنتوان گەیشتووم بەم بڕوایە کە"بەختەوەری ئەوەیە بتوانیت خۆت لە موعانات و ئازاری ئەوانیتر بێ ئاگا بکەیت، ڕاحەت و ئارامی ژیان و ئەقڵ لە گوێپێنەدان و بێ موبالاتیدایە." ڕەنگە بڕواکردن بەو قسانەی من بۆ گەمژەکان کەمێک سەخت بێت. بەڵێ، گەمژەکان تەنها باوەڕ بەوانە دەکەن کە هەواڵی ناڕاستیان پێ دەدەن. ئەوان خویان بە درۆوە گرتووە، چێژ لە گەمژەیی دەبەن. ئازیزی من، لێرە تەنانەت قانوونیش تەنها بڕوا بەو کەسانە دەکات کە پارەی پێ دەدەن."*

---

*گوتەیەکی نووسەر و ڕۆمانووس و ڕەخنەگری بە ڕەگەز سعوودی(عەبدولڕەحمان ئەلمونیف)ـە.
*مەبەست(گۆستاڤ فلۆبێر١٢ی کانوونی یەکەمی١٨٢١ – ٨ی ئایاری ١٨٨٠)ی خاوەن ڕۆمانی(مەدام بۆڤاری)یە. فلۆبێر، نووسەرێکی جیهانیی-فەرەنسییە و بە یەکێک لە گەورەترین ڕۆماننووسە فەرەنسییەکانی سەدەی نۆزدەهەم دەژماردن.
*ستیڤن کینگ، ڕۆمانی(١٩٢٢)، وەرگێڕانی: مەدینە ئەحمەد، چاپ:٢٠٢٤، ل١١.

پڕۆژەی ئاگا وێنەیەکی تازەی خەبەخشییە لە ئەدەبیاتی کوردیدا دەبێت شانازیی پێوە بکرێت

ڕەنگە ئەمە پرسیاری بەشێك لە هاوڕێیانم و نووسەر و ئەدیبان بووبێت، ئایە پڕۆژەی ئاگا چییە و چۆن کاردەکات، بۆ چاپکردنی کتێب سەرچاوەی ماددی لە کوێوە بە دەست دەنێت. چۆن توانی لە ماوەی ساڵێکدا دەیان ڕۆمانووسی گەنج بەرهەم بێنێت. بۆیە بە پێویستم زانی بەبێ ئەوەی بگەڕێمەوە بۆ پرسکردن بە خاوەنی پڕۆژەکە، ڕووی جوانیی ئەو پڕۆژەیە هەڵماڵم. ئەوانەی کە خۆیان گەرەکیان نییە باسی خزمەت و کارەکانیان بکەن، ئەمە بە ئەرکێکی ئەخلاقی دەزانم، بەبێ گوێدانە ئایدیا و بۆچوون، ستایشیان بکرێت و دەستی ماندبوونیان بگوشین.
نابێت نووسەران و ئەدیبان تەنیا لە قەڵەمی خۆیان بڕوانن و خۆیان لە خانەیەکی داخراودا قەتیس بکەن. ڕەمەزانی ساڵی پار نامەیەکم لە گەنجێکەوە بە دەست گەیشت. بێ ئەوەی من بیناسم و ئەویش من بناسێت. داوایکرد ژمارەیەك ڕۆمانی گەنجان بۆم دەنێرێت، بەئەوەی سەیریان بکەم و کەموکوڕیی ئەدەبیی و ئاست و بنەماکانی ڕۆمانیان هەڵبسەنگێنم، باش و خراپ، لێکیان هەڵاوێر بکەم و ئەوەی شایانی چاککردن بێت پێیدا بچمەوە. ئەوانە دیاری بکەم کە شیاوی بڵاوکردنەوەیە تاکوو لەسەر ئەرکی پڕۆژەیەك بەناوی ئاگا بۆیان چاپ و بڵاوی بکەنەوە. هەر لەو کاتەوە کاتی تەواوم بۆ تەرخانکردن و یەك یەك بە ڕۆمانەکاندا چوومەوە. ئەوەی ئومێدی ئەوەی لێ دەکرا ببێتە ڕۆمانێکی باش بە پێی پێویست و لانەدان لەبنەمای پێداچوونەوە دەستی قەڵەممان گرتن و کەموکەسرییەکانمان بۆ چاککردنەوە. بۆ ئەوەی هەر نەبێت ببێتە هاندانێك بۆ ئەو گەنجانە، بتوانن لە ئایندە لەسەر پێی خۆیان بووەست. ئەم پڕۆژەیە ئومێدیکی گەورەی پێ بەخشیم کە توانیمان دەیان قەڵەمی شاراوەی چەندین گەنج ئاشکرا بکەین کە پێشووتر دەرفەتی ئەوەیان بۆ نەڕەخسابوو، تواناکانیان بخەنەگەڕ.
لەماوەی ساڵی ڕابردوو توانیمان دەیان ڕۆمان و کتێبی جۆراوجۆر بۆ گەنجان چاپ بکەین. جگە لە ڕۆمان دەیان ژانری دیکە لای کەسی شارەزا بەپێی پسپۆڕیی و شارەزایی بە دەقەکان چوونەتەوە، بە هەردوو

پێشەنگەی ساڵی بۆری هەولێر و ئەمساڵی سلێمانی هەڵەیان بۆ ڕەخسێندرا بەشداریی لە پێشەنگەی نیودەوڵەتی کتیب بکەن. جگەلەوی خولی ڕێنووسیی و ڕاستنوویسی کوردیمان بۆ کردنەوە. هەروەها لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە گرنگیان پێدرا و دەرفەتی ئەوەیان بۆ ڕەخسا لە کەناڵی ئاسمانی NRT4 وەك میوان بانگێشت بکرێن و باس لە بەرهەمەکانیان بکەن.

هەموو ئەم پڕۆژەیەش لەسەر شانی برای بەڕێزم سالار عومەر و هۆزان ڕەمەزان بەڕێوەدەچێت دوو گەنجی خۆنەویست. سەرباری ئەوەی کە توانیویانە دڵی ناسکی گەنجان ڕابگرن. بە دەردەسەریی و دەیان کێشە وگرفتدا تێپەڕین و لێرە و لەوێ پارە و کۆمەك بۆ کتێبیی گەنجان پەیدا بکەن. تەنانەت لە داهاتی کار و کاسبییەی خۆیان مانگانە بڕیك پارە بۆ پڕۆژەکە وەلا دەنێنن و لەسەر دەمی ماڵ و منداڵ□ و خێزانەکانیان دەگرنەوە. ئەمە رۆحییەتێکە لە بەخشیندا کەم وێنەیە.
پڕۆژەی ئاگا تاکە پڕۆژەی ئیسلامییە، کە بە بێ گوێدانە ئایدیا و بۆچوون و یاخود جیاکردنەوەی دەقی ئایینیی و نا ئایینیی، دەرگەیان بۆ بیر و هزری گەنجان واڵاکردووە، بێ بەرامبەر و جیاکاریی دەقەکانیان بۆ بە چاپ دەگەیێنن.
بۆیە لێرە بە پێویستی دەزانم ئەوە بڵێم زەکات و سەرفترە تەنیا بۆ دروستکردنی بینای مزگەوت و قوتابخانەنییە. بەڵکوو بۆ دروستکردنی بینایی فکریی مر□قیشە. هیوادارم خێرخوازان و دەوڵەمەندان دەستی هاوکاری بۆ ئەم پڕۆژەیە و هەر پڕۆژەیەکی هاوشێوەی ئاگا درێژ بکەن، کە جگە لە خزمەت و کارێکی خۆبەخشی هیچی دیکەیان مەبەست نییە.
ئەمەش بۆ مێژوو دەڵێم ئەوەی پڕۆژەی ئاگا لەماوەی ساڵێکدا کردیی. تا ئێستا دەیان دەزگەی سێبەر و ئاڕاستەکراوی حزب و لایەنەکان و تەنانەت وەزارەتی ڕۆشنبیریی نەیانتوانیوە بیکەن. بۆیەشە من پشتگیریی تەواوی ئەم پڕۆژەیە دەکەم و جێگەی دەستخۆشین.

دڵشاد کاوانی.
نووسەر و ڕۆمانووس
29/11/2024

غەیبەت.. نەوزاد بەندی

بۆ / ز ـۆ .. س ..س.. ۆ ـز ..

باران غەیبەتی تۆم لەلا ئەکا ،
ئەڵێ : چەندەها جار قژیم تەڕ کردووە و ..
نەها تۆتە ژێر چەترەکەت ..
زریانیش هەر غەیبەتی تۆم لە لا ئەکا ،
ئەڵێ : چەند جار هەڕەشەی ڕافڕاندنم لێ کردووە و ..
نەها تۆتە ئەشکەوتەکەت ..
لە لای درەختەکان بوختان بۆ تۆ ئەکەم ،
ئەڵێم : سەد جار هاتۆتە ئێرە و نەهاتووم ..
بەفر غەیبەتی تۆ ئەکا ،
ئەڵێ چەند جار پێم وتووە
ڕەق ئەبیتەوە ، وتوێتی :
کێشە نی□ی□ ! من ڕاهاتووم ..
لە لای شیعر ، زۆر خراپ باسی تۆ ئەکەم ،
ئەڵێم : ئەڵێ لە ووشە کۆشکێ دروست کە ،
پێکەوە تیایا نەمر بین ..
وەک مەم و زین ،
با لە دوو نەفەر زیاتر بین ..
لافاو دێ و غەیبەتت ئەکا ،
ئەڵێ : تا هەیوانەکەیشیان هاتم و ..
ناونیشانی تۆم ،
لە تەمی پەنجەرەکەیان بۆ هەڵکۆڵی ..
ووتی ناچم . . با بخنکێم !
لە قاوەخانەی غەزەلنووس ،
کوپێ قاوە غەیبەتی تۆم لەلا ئەکا ،
ئەڵێ : چەند جار پێم وتووە ،
ئەم تەنیاییە ئەتکوژێ ..
وتوێتی جا با بکوژرێم ..
بیرۆکەیەک غەیبەتی تۆم لە لا ئەکا ،
ئەڵێ : پێم وتووە بڕۆ ناو شیعرێکی ،
با وەک شیرین بەرز بیتەوە ..
ئەڵێ : ناچم ..من خۆم بەرزم ..
لای دارکاژێکی تۆزاویی ،

بێویژدانانە بوختانێ بۆ تۆ ئەکەم ،
ئەڵێم : وتی با ڕۆژێ گەڵاکانی تۆ کۆکەینەوە ..
ئەڵێ : جا کوا ؟ خۆ من هەر چوار وەرزە سەوزم ..
مقەست غەیبەتی تۆ ئەکا ،
ئەڵێ : هەزار جار پێی ئەڵێم ،
قژت نابڕم .. ئەو حەز ئەکا
شەپۆلێکی ڕەش داپ□شێ ..
کەچی ئەڵێ : بیبڕە دەنا ئەیسوتێنم ..
ئەڵێ : دیاره لە داخی تۆ ،
شەڕ ئەفرۆشێ ..
لای خۆم غەیبەتی تۆ ئەکەم ،
ئەڵێم : ساڵانە چەندەها موچەی ئیلهامم لێ ئەخوا ..
شیعر و ڕۆمانیشی کوشتووم ..
خوێنی دەیەها کتێبی ،
لە هیچ و خۆڕایی ڕشتووم ..
خۆم باوەڕ بە خۆم ناکەم و
بە خۆم ئەڵێم : بڵێ به خوا ؟
کازیوە بە شێداریی دێ و غەیبەتی تۆم لە لا ئەکا ..
ئەڵێ : سەدجار ئاگادارم کردۆتەوە ،
پێم وتووە با هەرسێکمان ،
سێ شەممەیەک بچین بۆ شاخ ..
وتوێتی : ئەوت لەگەڵ بێ ،
یەک هەنگاو نانێم گەر هەموو ئەو ڕێگایەیش
داپۆشرێ بە کانیاو و باخ ..
فڕۆکەخانە غەیبەتی تۆم لا ئەکا ،
ئەڵێ سەد جار پێم وتووە ،
لەناو پایتەختە دوورەکان ،
دەیان شەقام و ئوتێل و
کەنار دەریا و
مۆڵ و کافێ ،
چاوتان بۆ ئەگێڕن ، دیار نین ..
چەندین گەشتی ناو هەورەکان ،
چەندین بلیت..
چەندین کورسی ،
چەندین نەورەس ،
چاوتان بۆ ئەگێڕن ، دیار نین ..
کەچی ئەڵێ : با بۆخۆیان چاوەڕێ بن ..

کێ وتوێتی قەت ئێمە دێین ؟
یان کێ ئەزانێ ئێمە کێین ؟
من لای پەنجەرەی نیوە شەو ،
زۆر دڵڕەقانە غەیبەتی تۆ ئەکەم و ..
ئەڵێم بەس توخوا ئەم باسە لە نێوانمانا دەرنەچێ ..
ئەڵێ : نا نا .. خەمت نەبێ ..
بەردەوام تەمەن دێتە لام ،
غەیبەتی تۆم لە لا ئەکا ..
ئەڵێ : هەمیشە پێی ئەڵێم ،
وا ئەو پیر بوو ..
لە داخی تۆ ،
لە دۆست و دوژمن زویر بوو ..
ئێ هیچ نەبێ ،
گۆچانێکی بۆ بکە بە دەست و دیاری ..
لە جیاتی ملپێچ و عەتر و
نیو پوتی مارکەی بوگاتی ، دەنکێ حەبی زەغت و
شەکرەت بە دەستەوە بێ کە هاتی ..
ئەڵێ : نەخێر ..
کێ ئەڵێ من پێش ئەو نامرم
بۆ ناڵێی بمرە لە جیاتی ؟؟!!
خەو غەیبەتی تۆم لا ئەکا ….

نەوزاد بەندی

کۆتری فرووزی.. شەهلا نوری

کۆتری فرووزی کەناری چەمەن
باڵی گرتەوە
یاخی لە جێی بەرز
ئاخۆ بۆکام لا ئۆغر کردووە
بۆ کۆڵانێ تەنگ، یاخود دەریای مەنگ
وێڵ و شەیدای کامە داستانە!
ونبووی تارمایی ڕەشپۆشی کامە نازەنین

کام سوتووی سوتاوی ئەستوون ئامێزە
بە چ دارێکا خۆێ هەڵواسیوە
لەسەر تەلاری سەرای کام خێو دەنیشێ و
سەرخەو دەشکێنێ
لەکام ئاوی گڵ ئالودەی غەرقە
بئ مایە نییە ئەم باڵگرتنه!
شەیدای خورشیدی ئافاقه
یان
تەرزه تەمەنایەکە
کۆترێکی بەستەزمانە
لەبازنەی بۆشاییدا
گرفتارە و دەخوڵێتەوە
ئیدی ئاوێتەی کەنار نیت!
هەڵنانیشی لە ئەم ناوە
تادەگاتە لای ئەو لاوە
بشی ئەو دارەیش بن سست بێ
دیسانەوە ، باڵ نەگرێ
وەک هەرەسی کێو داڕووخێ
هەر دەکەوێ
لەم جیهانە خەڵەتاوە

شەهلا نوری

نیگارێك لەشنەی با.. ستار ئەحمەد

لەقەدەری بادا گەڵاکان بوار بەهەناسەی گوڵ نادەن
شەپۆل شەپۆل ئاورنگەماچ لەزاری سروشت دێنەخوار
بەرەو کەناری رووبارە سوورەکان
بۆپێشوازی ئەو مەلانەی چریکە لەنسێی چڵ دەخوازن
ئێوارا نێك….
کوڵمی سوور بەچزووی رەشەبادا هەڵدەزنێ

کراسی تاریکی بەرکی ئاو دادەدڕێ
ئەمەیە قەدەری با..
کاتێك لێو لەکوڵمی هەور دەسوێ
بۆیە خەندەی چرا لە رووی ئەستێرە تێناگا
پەنجەرەکان پرشنگی خۆر بە تەلی ئاوەوە هەڵدەواسن
دەمێکە تینوێتی تەمەنی رۆژگارەکان دەپێچێتەوە
لە سوانەوەی کۆرپەی وەرزو
لە پێگرتنی ساڵەکانی نەهامەتیا
لانکی چارەنووس دەسرازە بۆ مێژوو دەدوورێ
بەروارەکان خەم لە گلێنەی کانییەکاندا دەنووسنەوە
تارمایی هەورە کۆچەرەکان، دوای شەونمی گوڵ دەکەون
ئەستێرەیەك خۆی دەکات بە دیدەی مانگا
مانگ هەڵمی بنارەکان بۆ خۆر دەکاتە رچەڵێ
تیشکی ئاسمانیش، زریانی شەوارە
لە تەوێڵی گەواڵە بە فرێکا رادەکێشێ
بەرەو سەهەندە دوورەکان
بۆ ئەو دۆڵانەی گۆڵستانی چڵو هەڵاڵەن
خۆزگەی نوێبوونەوە..
گەڵا گەڵا لە شەپۆلە وردەکان ورد دەبێتەوە
دڵەکوتێی گزنگ
بوورانەوەی ئاو
هەڵچوونی مەزاری شەوە دیجوورەکان
بە گۆرانی دوندی سەخت،
بارانی چیاکان دەخوێننەوە
نووسین لەسەر بەفر
هەڵکۆڵینی نیگار لە دڵی شنەی بادا یادەوەری دەژێنێ
بووکی بەهار لە ساڵنامەی وەرزەکان مارە دەکا
بۆ سەرچۆپی ئەو ساڵانەی رۆژەکانی عیشقیان بەبا دەناسان
ئاورنگە ماچیان لە دەمی کانیاوەکان دەقۆزتەوە
تەمەن رەشەبای وەرزەکانی
دەکردە نیگای چراکانی شار
شەقامەکان لە پێخاوسی بەهار
گەڵایان بۆ باڵای حەز دەدووری
کفن وردە بەفری رۆحی چیا بوو
دەرووی دۆڵەکان،
دەلەرزان بۆ پێشوازی نێرگزێك
زەمەنێك بۆ ژان

قەدەرێك بۆ دەرفەتی لێكترازان
ئالوودەیی خاكیان
لە جەرگی كوێستان تاوتوێ دەكرد
بۆ ئەو ئەستێرانەی
شەویان لە خۆر دەئاڵاند
تاریكیان دەكردە تارای
شەپۆلی بەهای كەناری هێور بوونەوە
ئاسمان لە ماچی گوڵ بە گومانو
دیمەنەكان لە رەونەقی چێ دەترسان
ئەو كاتە قەڵەمێك
پەڕەی گوڵی ماچ بكردایە
گوللەیەك ئاگری شەوچەرەی
بۆ گوڵو چیا دەكردە نیشتیمان
ستار ئەحمەد